

Ida-Kaisa Niemi

KÄÄNTÄJÄN JA TULKIN TIEDONHANKINTA

Taloustermit sanakirjoissa, termipankeissa ja
Wikipediassa

TIIVISTELMÄ

Ida-Kaisa Niemi: Kääntäjän ja tulkin tiedonhankinta. Taloustermit sanakirjoissa, termipankeissa ja Wikipediassa
Pro gradu -tutkielma
Tampereen yliopisto
Monikielisen viestinnän ja käännöstieteen maisteriohjelma, saksan kääntämisen ja tulkkauksen opintosuunta
Huhtikuu 2022

Tutkielma selvittää, mistä kaikkialta kääntäjät ja tulkit voivat löytää terminologista tietoa, ja miten talouden erikoisan termit on eri tietolähteistä löydettävissä. Näin ollen se liittyy terminologian tieteenalaan. Tutkimus nojaa myös leksikologiaan, sillä on tutkittu, mitä tietoa sanakirja-artikkelit antavat, ja onko tieto juuri sitä, jota kääntäjät ja tulkit tarvitsevat työssään. Tässä tutkielmassa on samalla hahmottunut se, kuinka kattavia tarkastellut sanakirjat, termipankit ja ensyklopedia ovat, ja mistä löytyy kattavimmin talouden alan terminologista tietoa.

Tutkielman aineistona oli Business Finlandin vuoden 2020 tilinpäätöksestä poimitut talouden erikoisan termit *tase*, *rakennerahasto*, *pääomalaina*, *ostovelka* ja *vieras pääoma*. Kyseiset termit esiintyivät tilinpäätöksessä useita kertoja. Aineistona olivat myös yksikieliset sanakirjat Duden ja DWDS sekä kaksikieliset yleiskielen sanakirjat MOT Saksa, Linguee ja Glosbe. Tutkielmaan valittiin myös termipankit MOT Saksan tekniikka ja kauppa, TEPA-termipankki, IATE termipankki sekä Taloussanasto. Ensyklopediaksi valikoitui Wikipedia.

Valittuja sanakirjoja, termipankkeja ja ensyklopediaa tarkasteltiin sisällönanalyysin keinoin. Aluksi tarkasteltiin, löytyykö talouden alan termit valituista tietolähteistä. Tämän jälkeen tutkittiin, mitä terminologista tietoa tietolähteet termeistä antavat. Lopuksi tarkasteltiin aiempaan tutkimukseen perustuen, ovatko tiedot sitä, mitä kääntäjät ja tulkit tarvitsevat.

Talouden erikoisan termit löytyi jokaisesta valituista tietolähteistä, mutta kaikkia termejä ei löytynyt jokaisesta sanakirjasta, termipankista ja Wikipediasta. Tutkimustulokset korreloivat aiemmin saatuihin tutkimustuloksiin kieliammattilaisten tiedonhaun tarpeista, sillä eniten löytyi vastineita, määritelmiä, konteksti- ja kielioppitietoa. Vähiten löytyi kuvia sekä tietoa talouden alan termin tyylistä ja rekisteristä. Koska kaikkea tietoa ei löytynyt jokaisesta tarkastellusta tietolähteestä, on kääntäjien ja tulkkien hyvä käyttää terminologisen tiedon yhteydessä useampaa lähettä, jotta kaikki tarpeellinen tieto olisi saatavilla. Esimerkiksi Wikipedia tarjosi ensyklopediana kattavat määritelmät ja laajemmin tietoa termeistä, kun taas esimerkiksi Linguee ja Glosbe tarjosivat tietoa termin käytöstä ja kontekstista.

Kääntäjien ja tulkkien on hyvä olla perillä eri tietolähteiden ominaisuuksista ja siitä, mitä ne pitävät sisällään. Useiden lähteiden samanaikaisella käytöllä voidaan myös vahvistaa termien oikeellisuus. Yllättävää tuloksissa oli myös se, että myös yleiskielen sanakirjat sisältävät erikoisan termistöä sekä terminologista tietoa. Aihetta on tärkeää tutkia, sillä terminologinen tieto eri aloilla muuttuu jatkuvasti ja eri kääntäjien ja tulkkien tiedonhaun lähteet kehittyvät myös nopeaan tahtiin. Jatkossa voitaisiin myös tutkia eri alojen terminologisen tiedon saatavuutta ja sitä, mitä tietolähteitä kääntäjät ja tulkit todella käyttävät.

Avainsanat: kieliammattilaisuus, sanakirjat, termipankit, termit, talous

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -ohjelmalla.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 KÄÄNTÄJIEN JA TULKKIEN TIEDONHAKU	5
3 TERMINOLOGINEN TIETO	9
3.1 Terminologian peruskäsitteet ja käsitejärjestelmät	9
3.2 Kääntäjä, tulkki ja termit.....	14
3.3 Yleiskielen ja erikoisalan kielen piirteitä.....	16
4 LEKSIKOLOGINEN TIETO	19
4.1 Sanakirja-artikkelit.....	19
4.2 Sanakirjat, termipankit ja ensyklopediat.....	20
5 AINEISTO JA MENETELMÄ	24
5.1 Aineisto	24
5.2 Menetelmä.....	31
6 TERMINOLOGINEN TIETO ERI TIETOLÄHTEISSÄ	34
6.1 Kohdekieliset vastineet	34
6.2 Määritelmät	37
6.3 Kontekstitieto	40
6.4 Termin tyyli ja rekisteri.....	43
6.5 Kieliopilliset tiedot.....	44
6.6 Kuvat ja kollokaatiot.....	46
7 PÄÄTELMÄT.....	48
LÄHTEET	52

Aineistolähteet.....	52
Kirjallisuuslähteet.....	52
DEUTSCHE KURZFASSUNG	I

1 JOHDANTO

Tiedonhankintataidot ovat yksi kääntäjien ja tulkkien tärkeimmistä kompetensseista eli osaamisalueista ja siksi niitä onkin tärkeää tutkia ja kehittää (Kudashev & Pasanen 2005, 75). Oman kokemuksen mukaan käännös- ja tulkkausopintojen aikana tiedonhankintataitoja opetellaan muiden kurssien lomassa, mutta niihin ei kiinnitetä sen suurempaa huomiota. Tiedonhankintataitoihin olisi hyvä perehtyä jo opiskeluaikana, sillä kääntäjä ja tulkki tulevat tarvitsemaan tiedonhankintataitoja työelämässä hyvin paljon. Tiedonhankintataitoja tarvitaan erityisesti terminologiaan liittyen, kun käännettävänä tai tulkittavana on erikoisalan teksti tai keskustelu. Tällöin oikean termin valitseminen on tärkeää. Terminologialla tarkoitetaan käsitteitä ja erikoisalojen termejä tutkivaa tieteenalaa (Tieteen termipankki 2022). Kudashevin (2022) mukaan terminologian tärkeys tulee esiin siinä, että melkein 80 % sanakirjahauista liittyy terminologiaan. Termien merkitys kasvaa kovaa vauhtia ja niiden oikeellisuus käännöksessä ja tulkkeessa vaikuttaa suoraan käännöksen ja tulkkeen laatuun. (Kudashev 2022.)

On siis hyödyllistä tutkia, minkälaista tietoa mahdolliset tietolähteet antavat kääntäjille ja tulkeille, ja mistä tiedosta on eniten hyötyä. Tutkimuksessa on hyvä ottaa huomioon myös se seikka, että tarkastelun kohteena olevat sanakirjat ja termipankit toimivat eri tavalla ja sisältävät erilaista tietoa. Varantolan mukaan käännös- ja tulkkauustyössä sanakirjoihin ja niiden toimintaan ja sisältöihin perehtyminen on ensiarvoisen tärkeää ennen kuin niitä alkaa käyttää. Kääntäjät ja tulkit hakevat sanakirjoista vahvistusta oikealle termille, suoria vastineita sekä esimerkiksi ensyklopedista, kieliopillista tai tyyllistä tietoa. (Varantola 2008, 233–234.)

Termejä sekä kieliammattilaisten tiedonhakua on relevanttia tutkia, sillä esimerkiksi TaaS-raportin (2014, 4) mukaan noin 30 % kieliammattilaisten työstä koostuu termien etsimisestä. Myös Kudashevin mukaan kääntäjän ja tulkin suurin aika kuluu termityöhön, ja suurin syy käännöksen hylkäämiseen ja tulkkeen epäonnistumiseen on virheelliset termit käännöksessä (Kudashev 2020, 199). Termit ovat tärkeitä globaalissa maailmassa sekä esimerkiksi Euroopan Unionissa. Sähköiset tiedonlähteet kehittyvät kovaa vauhtia, joten siksi on hyödyllistä tutkia niitä sekä myös tiedonlähteitä, jotka eivät muutu kuten esimerkiksi painetut lähteet. TaaS-raporttia (2014, 10) tarkastellessa voidaan huomata, että eniten terminologista tietoa etsitään tekniikan, lain ja talouden aloilta. Tästä syystä tutkielmassa on valittuna juuri talouden

erikoisala ja sen termit, sillä talouden alan tekstejä käännetään paljon, ja kääntäjät sekä tulkit tarvitsevat tietoa alan termeistä.

On mielenkiintoista tutkia, miten paljon talouden alan termeistä on saatavilla tietoa ja mistä tietoa on mahdollista löytää. Tämän tutkiminen on hyödyllistä, sillä talouden alan termejä etsitään lain ja lääketieteen ohella eniten (TaaS 2014, 10). Ovatko sanakirjat, termipankit vaiko ensyklopedia mahdollisia paikkoja löytää juuri kieliammattilaisten tarvitsemaa terminologista tietoa. Myös Vehmas-Lehto painottaa, että termien vastineongelmat ovat kääntäjille ja tulkeille haastavimpia, ja siksi terminologisen tiedon saatavuutta ja kehittymistä on tärkeää tutkia (Vehmas-Lehto 2010, 362). Kääntäjät ja tulkit tarvitsevat työssään eri erikoisalojen termejä ja niiden tulisi olla helposti löydettävissä. Aina ei kuitenkaan ole olemassa valmista termiä, vaan kääntäjä ja tulkki voi joutua kehittämään uuden termin tai soveltamaan jo olevassa olevaa termiä.

Tarkastelen tutkielmassani talouden erikoisalan termejä eri sanakirjoissa ja termipankeissa sekä Wikipediassa. Tutkin, miten termejä on eri tietolähteistä löydettävissä, ja mitä tietoa lähteet termistä antavat ja ovatko tiedot juuri sitä, mitä kääntäjät ja tulkit tarvitsevat. Perustan analyysini TaaS-tutkimuksen (2014, 8–10) raporttiin siitä, mitä terminologista tietoa kääntäjät ja tulkit etsivät. Valitsin tutkielmani aineistoksi juuri talouden erikoisalan termit, sillä talousalan tekstejä käännetään paljon kieliparissa suomi–saksa. Talouden alan termistö ja koko ala kehittyy jatkuvasti ja nopeaan tahtiin, joten termejä ja niiden määritelmiä on myös siitä syystä mielenkiintoista tarkastella.

Valitsin viisi talouden alan termiä, joiden sanakirja-artikkeleita tarkastelen. Viiden termin tarkastelu mahdollistaa sen, että termejä pystytään tarkastelemaan yksityiskohtaisesti eikä tutkimukseen ole valittu liian isoa joukkoa termejä, jolloin tutkimus jäisi pintapuoliseksi. Tutkimus pyrkii selvittämään, mistä tietolähteistä kääntäjät ja tulkit ja alaa opiskelevat voivat löytää terminologista tietoa sekä kuinka kattavia eri kääntäjän ja tulkin apuvälineet ovat, ja mistä tietolähteestä löytyy kattavimmin talouden alan terminologiaa ja määritelmiä.

Tutkimukseni on sisällönanalyysi, sillä tunnistan TaaS-tutkimuksen luokkia tarkastelemistani sanakirjoista, termipankeista ja Wikipediasta. Aluksi poimin termit Business Finlandin tekstistä. Sen jälkeen tarkastelen taulukoinnin avulla, mitä luokkia ja termejä eri tietolähteistä löytyy ja mitä tietoa ne antavat ja ovatko ne juuri TaaS-raportin (2014, 8–10) mukaan niitä tietoja, joita kieliammatilaiset tarvitsevat. Raportissa kieliammattilaisten kerrotaan etsivän

eniten tietoa vastineista, lähtö- ja kohdekielisistä määritelmistä, kontekstista ja kieliopista. Vähemmän tietoa etsitään termin tyylistä ja rekisteristä, käytöstä, kuvista ja kollokaatioista. (TaaS 2014, 10.) Sen jälkeen kirjaan huomioitani siitä, miten kääntäjä ja tulkki voivat näistä tiedoista hyötyä.

Erityyppisiä tietolähteitä tarkastelemalla saadaan laaja ja monipuolinen kuva kääntäjille ja tulkeille tarjolla olevista tiedonhaun lähteistä. Mukaan valikoitui sanakirjoja (*MOT Saksa, Glosbe, Linguee, Duden, ja DWDS*), termipankkeja ja sanastoja (*IATE termipankki, TEPA-termipankki, MOT Saksan tekniikka ja kauppa ja Taloussanasto*), joita opetellaan käyttämään myös käänös- ja tulkkausopintojen aikana ja niiden käyttöä suositellaan. Ne ovat myös yleisimmät suomi–saksa kieliparin sanakirjat ja termipankit.

Volanen toteaa gradussaan, että sanakirjat ja termipankit ovat toiseksi suosituimmat kääntäjän ja tulkin tiedonhaun kanavat Google-haun jälkeen. Seuraavaksi suosituin ammattikäntäjien tiedonhakulähde on Wikipedia. (Volanen 2015, 46). Volasen tutkimuksessa tulokset on kerätty kyselyn avulla sekä käyttämällä näyttövideointiohjelmaa sekä näppäilyntallennusohjelmaa, jotka tekevät tutkimuksesta perusteellisempaa. Täytyy kuitenkin ottaa huomioon, että tutkimuksen tieto on kerätty vain viideltä ammattikäntäjältä, jolloin tuloksia ei voida välttämättä yleistää koskemaan kaikkia ammattikäntäjiä.

Oma tutkimukseni sijoittuu sekä terminologian että leksikologian kentälle. Tarkastelen termejä ja sitä kautta myös erikoisalan kieltä, joka kuuluu olennaisena osana terminologiaan, mutta tarkastelen samanaikaisesti myös eri tietolähteitä kuten sanakirjoja ja niiden sanakirja-artikkeleita, jotka puolestaan kuuluvat leksikologian kentälle. Sekä terminologiaa että leksikologiaa on tutkittu paljon, esimerkiksi Thelen (2015) ja Nuopponen & Pilke (2016) ovat tarkastelleet termejä ja terminologiaa. Nuopponen ja Pilke ovat käsitelleet esimerkiksi termityötä, terminologisia määritelmiä sekä termin muodostusta.

Leksikologian alalla tutkimusta ovat tehneet saksan kielen parissa esimerkiksi Schippan (2012) ja Munske & Stötzel (2016), mutta vähemmän on kiinnitetty huomiota juuri kieliammattilaisten näkökulmasta terminologisen tiedon saatavuuteen ja erilaisiin tietolähteisiin. Munske & Stötzel (2016) keskittyvät teoksessaan leksikologiaan historian näkökulmasta, kun taas Schippan (2012) tarkastelee leksikologiaa nykykielen näkökulmasta.

Leksikologiaa on aikanäkökulman lisäksi tutkittu myös määritelmien kautta. Esimerkiksi Norri (2018) on tutkinut lääketieteellisten termien määritelmiä sanakirjoissa. Tutkimuksessa on

tarkasteltu, millaisia määritelmiä lääketieteen termeille on olemassa eri englannin yksikielisissä sanakirjoissa. Tulosten mukaan vaihtelu määritelmien välillä oli suurta, ja tarvittaisiin enemmän yhteistyötä alan ammattilaisten ja leksikologien välillä. (Norri 2018, 14–15.) Myös Vehmas-Lehto (2009) on tarkastellut määritelmiä käsitesuhteiden näkökulmasta sekä Moon (2016) joka on tarkastellut niitä yksikielisten sanakirjojen näkökulmasta. Tulkin tiedonhakua on myös tarkasteltu graduissa (Huhtaniemi 2021).

Aineistossa olevista sanakirjoista suurin osa on sähköisessä muodossa olevia sanakirjoja ja termipankkeja. Ainoastaan yksi sanakirja on painetussa muodossa. Tämä selittyy sillä, että nykyään yhä useampi sanakirja on saatavilla sähköisesti, ja harvoin käytetään enää painettuja sanakirjoja. Niissä saattaa olla osin vanhaa tietoa, sillä sähköisiä sanakirjoja pystytään päivittämään useasti ja niihin pystytään lisäämään tietoa ja uusia sanoja toisin kuin painettuihin sanakirjoihin. Myös tilan rajallisuus on usein ongelma painetuissa sanakirjoissa. Tästä syystä tutkielmassa tarkastellaan pitkälti sähköisiä tietolähteitä, mutta mukaan on valittu myös yksi painettu sanakirja. Mukaan on valittu kaksikielisiä ja yksikielisiä sanakirjoja sekä vapaa ensyklopedia *Wikipedia*, jotta tietolähteitä olisi mukana mahdollisimman laaja ja erilainen joukko kokonaiskuvan saamiseksi.

Tutkielmassani tarkastelen ensiksi kääntäjien ja tulkkien tiedonhakua yleisellä tasolla. Sen jälkeen avaan tutkielmani kannalta keskeisiä tieteenaloja terminologiaa ja leksikologiaa. Terminologian kohdalla määrittelen sanan, termin ja käsitteen eroavaisuudet, pohdin kääntäjän, tulkin ja termien suhdetta sekä esittelen käsitteiden analysoinnissa apuna käytettyjä käsitejärjestelmiä. Käsitteiden tutkielmassani myös määritelmiä. Käyn läpi myös erikoisalan kielen ja yleiskielen välisiä eroja ja yhtäläisyyksiä ja tarkemmin tietoa sanakirjoista ja termipankeista. Tämän jälkeen esittelen käyttämäni aineiston ja menetelmät. Tutkielmani analyysiosassa raportoin tekemäni analyysin keskeisimmistä tutkimustuloksista, ja lopuksi teen yhteenvedon, ja esitän päätelmiä keskeisten tutkimustulosten pohjalta.

2 KÄÄNTÄJIEN JA TULKKIEN TIEDONHAKU

Saavutettavuus ja käytettävyys ovat keskeisiä käsitteitä, kun pohditaan kääntäjien ja tulkkiens tiedonhakua. Saavutettavuudesta puhuttaessa on hyvä huomata, että sillä on monia erilaisia muotoja, ja voidaan puhua esimerkiksi kulttuurin saavutettavuudesta tai kielellisestä saavutettavuudesta (Hirvonen, Kinnunen & Tiittula 2020, 19–20). Tämän tutkimuksen kohdalla saavutettavuutta ja käytettävyyttä tarkastellaan kielten ammattilaisten näkökulmasta ja kääntäjien ja tulkkiens tiedonhaun näkökulmasta. Saavutettavuutta tarkastellaan siitä näkökulmasta, paljonko terminologista tietoa on kääntäjille ja tulkeille tarjolla, missä muodossa ja minkälaista tietoa. Tiedon saavutettavuutta voidaan tarkastella ensinnäkin siitä näkökulmasta, paljonko tietoa on saatavilla (Kudashev 2020, 202). Tärkeää on myös ottaa huomioon tiedon laatu sekä tiedon turvallisuus ja varmuus. Mitä enemmän tietoa kääntäjille ja tulkeille on tarjolla digitalisaation myötä, on vaikeaa olla varma, miten oikeaa, paikkaansa pitävää ja laadukasta tietoa on. Saavutettavuudesta puhuttaessa tulee myös kiinnittää huomiota siihen, mitä tiedon saavutettavuus maksaa vai onko se ilmaista, ja miten tietoisia kääntäjät ja tulkit ovat kyseisen tietolähteen olemassaolosta. (Kudashev 2020, 202–203.)

Käytettävyydellä tarkoitetaan sitä, että jokin tuote sopii käyttötarkoitukseensa, ja että sitä voidaan käyttää tehokkaasti ja tuloksellisesti (Suojanen, Koskinen & Tuominen 2012, 15). Käytettävyys puolestaan tämän tutkimuksen kohdalla tulee esiin siinä, millaista tietoa sanakirjat, termipankit ja Wikipedia kääntäjille ja tulkeille antavat, ja miten käytettävää tietoa on. Toisin sanoen tutkitaan käytettävyyden eri osa-alueita, jotka ovat tehokkuus, muistettavuus, opittavuus, miellyttävyys ja virheettömyys. (Nielsen 1993, 25.)

Kääntäjille ja tulkeille on saavutettavissa erilaisia tietolähteitä, jotka ovat myös käytettävyydeltään erilaisia. Tietolähteet voivat tarjota ensisijaisesti lingvististä tietoa, ensyklopedista tietoa tai ne voivat keskittyä vain tiettyihin kielen osa-alueisiin esimerkiksi synonyymeihin. Tietolähteet voivat olla kääntäjille ja tulkeille referenssilähteitä tai kokotekstilähteitä. Referenssilähteistä poimitaan oleellinen tieto, ja kokotekstilähteissä pyritään lukemaan koko teksti kokonaiskuvan saamiseksi. Tietolähteitä arvioidessa tärkeää on myös tiedon luotettavuus ja oikeellisuus. Myös ajankohtaisuus ja lähteen laajuus ovat tärkeitä tietolähteiden arvioinnissa. (Kudashev & Pasanen 2005, 75–77.)

Yksi kääntäjien ja tulkkien eniten käyttämistä tietolähteistä on sanakirja. Yleensä kääntäjät ja tulkit etsivät sanakirjoista vastausta ongelmaan, joka useimmiten on termi, sana tai ilmaus. Sanakirjat eivät kuitenkaan välttämättä anna aina suoria vastauksia, ja usein kääntäjät ja tulkit tiedostavatkin tämän. Sanakirjat ovat nimittäin yleispäteviä, eivätkä sellaisenaan voi aina antaa suoraa vastausta jokaiseen ongelmaan ja jokaiseen kontekstiin sopivalla tavalla. Kääntäjät ja tulkit osaavat ammattinsa puolesta erottaa luotettavan tiedon, ja he osaavat myös poimia oleellisen ja tarvitsemansa tiedon. (Varantola 1998, 14.) Sanakirjojen lisäksi kielellistä tietoa kääntäjät ja tulkit voivat saada sanastoista, kieliopista sekä erilaisista käsikirjoista. Myös tietoa yhteen kokoavat tietokannat sekä erilaiset kurssit ja seminaarit voivat auttaa sekä kielellisen että esimerkiksi kulttuurisen tiedon hankinnassa. (Gile 2010, 91–92.)

Muita kääntäjien ja tulkkien tiedonhaussa käyttämiä apuvälineitä ovat eri oppikirjat ja tietosanakirjat sekä ensyklopediat. Myös hakukoneita käytetään paljon tiedonhaun apuvälineenä. Kääntäjät ja tulkit käyttävät usein myös korpuksia. (Gile 2010, 91.) Ne ovat tekstikokoelmia, jotka kuvaavat autenttista kielenkäyttöä (Kujamäki & Jääskeläinen 2008, 239). Edellä lueteltujen apuvälineiden lisäksi yksi yleistynyt apuväline kääntäjien keskuudessa on käännösmuistiohjelmat. Ohjelmista hyötyy sekä kääntäjä itse sekä mahdollisesti myös muu käännöstiimi, sillä käännösmuistiohjelma tallentaa eri termit ja vastineet ja ehdottaa niitä uusia tekstejä käännettäessä. (Vehmas-Lehto 2010, 370.) Käännösmuistiohjelmien avulla kääntäjät voivat saada kielellistä tietoa sekä myös tietoa asiakkaasta ja asiakkaan tarvitsemasta käännöksestä (Gile 2010, 90). Käännösmuistiohjelmien kautta voi myös löytää termeille ja sanoille vastineita, joita asiakkaan aiemmissä käännöksissä on käytetty.

Rinnakkaistekstit ovat puolestaan sekä kääntäjille että tulkeille tärkeitä ja luotettavia tiedonlähteitä. Ne ovat kohdekielisiä tekstejä, jotka käsittelevät samaa aihepiiriä kuin lähtöteksti ja niistä kääntäjä löytää tietoa siitä, mitä termivastinetta on tarkoitus käyttää missäkin asiayhteydessä. (Vehmas-Lehto 2010, 370.) Kulttuurista tietoa kieliammatillaiset voivat hankkia esimerkiksi eri verkkosivuilta, mediasta, lukemalla kirjallisuutta tai keskustelemalla. Yleistietoa kääntäjät ja tulkit voivat puolestaan hankkia tietokirjoista, kirjallisuudesta sekä blogeista ja mediasta. Asiakassuhteista saa tietoa verkostoitumalla muihin alan ammattilaisiin sekä kääntäjien ja tulkkien koulutuksen kautta. (Gile 2010, 90.) Myös Volanen (2015) vahvistaa gradunsa tuloksissa Googlen, Wikipedian sekä erilaisten sanakirjojen olevan ammattikäntäjien yleisimpiä tiedonhaun kanavia.

Mitä tietoa kääntäjät sitten tarvitsevat ja etsivät näistä edellä mainituista tiedonhaun kanavista. Gilen (1993) mukaan sekä tulkki että kääntäjä tarvitsevat tietoa lähtötekstistä sekä lingvististä eli kielellistä tietoa. Kääntäminen ja tulkkaaminen ei kuitenkaan ole vain kielellisen tiedon välittämistä lähtökielestä kohdekieleen, vaan se on sekä viestin että sisällön välittämistä. Tarvitaan siis sekä lingvististä sekä kielen ulkopuolista tietoa. (Gile 1993, 68–69.) Myös Schäfner (1993) ottaa artikkelissaan esiin lingvistisen tiedon, joka yhdistettynä maailmantietoon auttaa kääntäjää ja tulkkia ymmärtämään lähtötekstiä ja tulkattavaa puheenvuoroa. Erityisesti reaalioiden eli kulttuurisidonnaisten sanojen sekä alluusoiden eli tunnettuun henkilöön tai asiaan viittaamiseen tarvitaan tietoa lähtö- ja kohdekulttuurista. (Schäfner 1993, 157–161.) Tietoa etsitään myös käänösvastineista, joilla tarkoitetaan kohdekielistä vastinetta. Kohdekielistä vastinetta voidaan käyttää lähtökielen sanan tai ilmauksen kanssa samassa kontekstissa. (Tieteen termipankki 2022.)

Kääntäjien ja tulkkien tiedonhaku on kuitenkin muuttunut paljon ja nykyään kääntäjät ja tulkit tarvitsevat muutakin kuin vain lingvististä tietoa ja maailmantietoa (Gile 2010, 89). Käänösprosessin aikana tarvitaan yhä edelleen lingvististä tietoa, joka sisältää esimerkiksi tietoa tyylistä, käänösmenetelmistä ja kieliopista sekä kulttuurista tietoa asenteista, kontekstista ja kulttuurieroista. Näiden lisäksi nykyään kääntäjä ja tulkki tarvitsevat myös yleistietoa sekä erikoisalojen tietoa. Myös tietoa asiakkaista sekä teknologiasta ja tietokoneista tarvitaan. Yhteydenpito asiakkaaseen, asiakkaalta materiaalin saaminen ja käänösmuistiohjelmat kuuluvat myös olennaisena osana kääntäjien ja tulkkien tiedonhakuun. Siihen kuuluu myös eri teknisten ongelmien ratkaisut sekä teknologiaan ja tietokoneisiin ja eri ohjelmiin perehtyminen. (Gile 2010, 89–92.) Myöhemmin tutkielmassa esitellyssä TaaS-tutkimuksessa (2014, 10) esiin nousee samoja asioita, joita kieliammattilaiset eri tietolähteistä etsivät. Tutkimuksessa raportoidaan kääntäjien ja tulkkien etsivän lingvististä tietoa esimerkiksi käänösvastineita ja kieliopillista tietoa sekä esimerkiksi kulttuurista tietoa siitä, miten sanaa käytetään kohdekulttuurissa ja minkälaisia kollokaatioita sille on kohdekielessä olemassa. (TaaS 2014, 10.)

Kääntäjän ja tulkin tietolähteissä sekä tiedonhankinnassa on joitain eroavaisuuksia. Tulkatessa on vähemmän aikaa käytettävissä tiedon prosessointiin, sillä tulke pitää tuottaa sekunneissa, kun taas kääntäjällä on aikaa etsiä ja prosessoida tietoa. Tulkin tiedonhaku tapahtuu tulkkaukseen valmistautumisen yhteydessä ja on iso osa valmistautumista, kun taas kääntäjän tiedonhaku tapahtuu osin samanaikaisesti käänöstä tehdessä. (Gile 1993, 74–75.) Tulkin

tiedonhaku ja valmistautuminen voidaan jakaa kolmeen eri vaiheeseen: etukäteen tehtävään valmistautumiseen, viime hetken valmistautumiseen ja tulkkauksen aikana tapahtuvaan tiedonsaantiin. Etukäteisvalmistautumisella tarkoitetaan tulkin toimeksiannon mukana saatuihin dokumentteihin, joiden avulla hän valmistautuu tulkkaukseen ja tutustuu aiheeseen. Viime hetken valmistautumista voidaan tarvita, jos tulkkauksilanteen dokumentit ovat valmiita vasta vähän ennen tulkkausta. Myös tulkkauksen aikana tulkki saattaa saada hyödyllistä tietoa, johon ei ole valmistautumisen aikana tutustunut. (Gile 2009, 144–146.)

Molemmissa, sekä kääntämisessä että tulkkauksessa tarvitaan kielellistä tietoa, vähintään yksi aktiivinen ja yksi passiivinen kieli (Gile 1993, 77). Tulkatessa erikoisalan puhetta tai esimerkiksi alan asiantuntijoiden keskustelua terminologisen tiedon ei välttämättä tarvitse olla niin tarkkaa ja spesifiä kuin käännettäessä erikoisalan tekstiä. Tulkki tulkkaa vain pienelle ryhmälle eikä hänen tulkkeensa tule julkaistuna suurelle yleisölle ja kaikkien saataville tai yleiseen käyttöön alan asiantuntijoille kuten kääntäjän kohdalla. Riittää, että viesti välittyy tulkkauksilanteessa. (Gile 1993, 81.) Myös kääntäjien ja tulkkien tekemät sanastot eroavat toisistaan, sillä tulkki tekee sanastonsa nopeammin, sillä yleensä tulkkaukseen valmistautuessa aikaa etukäteisvalmistautumiselle ei ole paljoa. Yleensä tulkit listaavat sanastoihin tärkeimpiä termejä ja sanastot ovat hyödyllisiä tulkkauksilanteissa, joita varten ne on tehty, toisin kuin kääntäjien itselleen kokoamat sanastot. (Gile 2009, 147.)

Edellä on käsitelty saavutettavuuden ja käytettävyyden käsitteitä, jotka liittyvät olennaisesti kääntäjien ja tulkkien tiedonhakuun. Luvussa on myös käsitelty sitä, mitä tiedonhaun lähteitä kieliammatillaiset työssään käyttävät ja mitä tietoa niistä etsitään. Tiedonhakua on käsitelty niin tulkin kuin kääntäjänkin näkökulmasta ja esitetty, miten näiden kahden kieliammatillaisten tiedonhaku eroaa toisistaan. Seuraavaksi tarkastellaan lähemmin termejä, joista kääntäjät ja tulkit etsivät tietoa sekä käsitteitä. Sen jälkeen perehdytään erikoisalan kieleen, jossa termejä esiintyy.

3 TERMINOLOGINEN TIETO

Sekä terminologian että leksikologian tieteenalat liittyvät tutkimuksen aiheeseen olennaisesti. Terminologia liittyy tutkimukseen, sillä siinä tarkastellaan talouden erikoisalan termejä, ja millaista termitietoa kääntäjät ja tulkit tarvitsevat, ja miten sitä on saatavilla. Tähän tarkoitukseen tarvitaan terminologista tietoa. Terminologian lisäksi leksikologia eli sanakirjojen tutkimus liittyy tutkielman aiheeseen, sillä tarkastelun kohteena ovat valitut termipankit ja sanakirjat. Sanakirja-artikkeleiden rakennetta ja niiden antamia tietoja tarkastellessa tarvitaan teoreettista tietoa leksikologiasta ja sanakirjojen rakenteesta.

Terminologiaa alettiin alun perin kehittää tekniikan alan tarpeisiin ja siihen, että erikoisalojen, kuten esimerkiksi tekniikan ja lääketieteen kielet haluttiin standardisoida eli yhtenäistää. Haluttiin ratkaista termeihin liittyviä ongelmia, yhtenäistää erikoisalojen kommunikaatiota ja laatia sanastoja. 1900-luvulla tekniikan kasvu loi tarvetta yhä enemmän terminologiselle työlle ja tutkimukselle, sillä tieto ja sen mukana termien määrä lisääntyi nopeasti. Myös median vaikutus ja tiedon leviäminen loi tarvetta terminologiselle tutkimukselle. On alettu kiinnittää huomiota termien käyttöön kansainvälisesti sekä eri kielten omiin variantteihin. (Cabré ym. 1999, 1–4.)

Sanastotyötä sekä terminologista tietoa tarvitsevat niin kääntämisen ja tulkkauksen opiskelijat kuin eri alojen asiantuntijat sekä terminologit. Eri alojen ammattilaiset tarvitsevat terminologista tietoa alan sisäisessä kommunikoinnissa, jotta kaikki puhuvat samoista asioista samoilla termeillä. Terminologian teoria pyrkii erottamaan erikoisalan käsitteet toisistaan, luomaan käsitesuhteita kuvaavia käsitejärjestelmiä ja määrittelemään terminologian kannalta keskeiset käsitteet. (Nuopponen 1999, 91–92.)

3.1 Terminologian peruskäsitteet ja käsitejärjestelmät

Terminologiasta puhuttaessa on tärkeää määritellä keskeiset käsitteet eli mitä tarkoittavat sana, termi ja käsite. Tieteen termipankin mukaan sana on kielen pienin itsenäinen osa, joka voi esiintyä lauseessa ja virkkeessä myös yksinään, ja jolla on vakiintunut merkitys. Sana on siis konkreettinen kielellinen nimitys, kuten termi. (Tieteen termipankki 2022.) Termi puolestaan

tarkoittaa jonkin tietyn erikoisalan käsitteen kielellistä nimitystä (Nuopponen & Pilke 2016, 61.) Sanojen ja termien eroavaisuuksista puhuttaessa olennaista on, että sanoja voidaan kääntää suhteellisen vapaasti, mutta termien kohdalla pitää löytää vakiintuneet ja yleisessä käytössä olevat termivastineet. Tärkeää on myös kiinnittää huomiota niihin termeihin, jotka ovat ulkomuodoltaan yleiskielen sanan kaltaisia, mutta merkitykseltään erikoisalan termejä. (Thelen 2015, 352.)

Termillä siis tarkoitetaan jonkin tietyn erikoisalan käsitteen kielellistä nimitystä. Enemmistö termeistä on substantiiveja, mutta myös verbi tai adjektiivi voi olla termi. Termi voi koostua yhdestä tai useammasta sanasta, ja termejä voidaan luokitella yksinkertaisiin termeihin, johdettuihin termeihin, termeihin, joissa on lyhenne mukana sekä yhdyssanatermeihin. Monesta eri sanasta koostuva termi voi sisältää myös eri sanaluokkien sanoja. Termit vaihtelevat kielestä toiseen ja termi, joka jossakin kielessä saattaa koostua vain yhdestä sanasta, voi jossain toisessa kielessä koostua monesta eri sanasta ja olla siten pidempi. Lyhennetermit voivat olla helposti tunnistettavissa, jos lyhenne on yleisesti tunnettu tai lyhenne voi myös olla sellainen, minkä vain tietyn erikoisalan asiantuntijat tunnistavat. Termit voivat myös koostua symboleista. (Nuopponen & Pilke 2016, 61–65.)

Määritelmiä hyvälle termille on yhtä monta kuin määritelmiä sille, mikä termi oikeastaan on. Hyvä termi on selkeä, lyhyt ja joka kuuluu johonkin käsitejärjestelmään. Se erottuu hyvin muista termeistä, kuvailee tarkoitetta ja koostuu kielen omista elementeistä. Läheskään kaikki termit eivät kuitenkaan noudata näitä periaatteita. Voidaankin pohtia, minkä pituinen termin tulisi olla, jotta se voidaan laskea lyhyeksi. Jotta termit olisivat osa käsitejärjestelmää, ne väistämättä ovat pitkiä. Termin pituus riippuu myös erikoisalasta. Mitä monimutkaisempi ja abstraktimpi aihe ja erikoisala, sitä pidemmät termit. (Nuopponen & Pilke 2016, 65–67.) Suomen kielessä termit ovat usein pitkiä siksi, että kielessä suositaan yhdyssanoja. Termin pitää myös ääntämis- ja kirjoitusasultaan erota tarpeeksi muista kielistä sekaannusten välttämiseksi. Termien toivotaan olevan myös läpinäkyviä, jotta niitä olisi helpompi hahmottaa. Läpinäkyvyydellä tarkoitetaan sitä, että termin kirjoitusasusta voidaan päätellä, mitä se tarkoittaa, ja mihin erikoisalaan se kuuluu. (Nuopponen & Pilke 2016, 66–68.) Termien parissa työskennellessä on tärkeää ottaa huomioon, että niitä käytetään jonkin verran myös yleiskielessä ja päivittäisessä kommunikoinnissa (Sanastokeskus 2020).

Sitä mukaa kun erikoisalat kehittyvät tulee tarve kehittää uutta terminologiaa. Kieli ei pysty tuottamaan määräänsä enempää uusia termejä, joten usein termejä muodostetaan lainaamalla,

ottamalla yleiskielestä vaikutteita tai vaihtoehtoisesti lainaamalla termi jostakin toisesta kielestä. (Nuopponen & Pilke 2016, 71.) Termi voidaan myös lainata jonkin muun erikoisalan terminologiasta, jostakin murteesta tai ammattislangista. Erikoisalojen aivan ensimmäiset termit ovat yleiskielestä otettuja, jotka on muokattu erikoisalaan sopiviksi. Jos termi on liian lähellä yleiskieltä, voi vaarana olla se, että termi sekoitetaan samankaltaiseen yleiskielen sanaan. Jos termi puolestaan lainataan jostakin toisesta erikoisalasta, saattaa vaarana olla se, että kahden eri erikoisalan termit sekoitetaan toisiinsa, ja tämä puolestaan aiheuttaa väärinymmärryksiä ja heikentää kommunikaatiota. Harvemmin uusia termejä muodostetaan kuitenkaan lainaamalla niitä murteista tai ammattislangista. (Nuopponen & Pilke 2016, 71–76.)

Käsitteellä tarkoitetaan jotakin ajatuksissa olevaa tiedon yksikköä, jolle on ominaista tietyt piirteet, ja sitä kuvataan usein termin avulla (Tieteen termipankki 2022). Se on ihmisen mielikuva jostakin tarkoitteesta, ja se on olemassa vain ajatusmaailmassa, ei konkreettisesti. Kaikilla käsitteillä ei kuitenkaan välttämättä ole termiä eli kielellistä ilmaisua. (Nykänen & Kalliokuusi 1999, 174.) Käsitteiden erottamisessa olennaista on havaita jokaisen käsitteen omat käsitepiirteet, joiden avulla käsitteet pystytään erottamaan toisistaan. Käsitepiirteiden avulla käsitteitä voidaan luokitella eri kategorioihin, ja näiden avulla puolestaan luodaan erilaisia käsitejärjestelmiä, jotka kertovat käsitteiden välisistä suhteista. Näissä käsitejärjestelmissä määritellään ylä-, ala- ja vieruskäsitteet. (Nuopponen & Pilke 2016, 19–22.) Yläkäsitteellä tarkoitetaan käsitettä, joka kuvaa kokonaisuutta, kun taas alakäsitteellä tarkoitetaan yläkäsitteen tiettyä osaa. Vieruskäsite puolestaan ymmärretään käsitteeksi, jolla on samat ylä- ja alakäsitteet kuin toisella samantasoisella käsitteellä. (Nykänen & Kalliokuusi 1999, 176.)

Käsitejärjestelmä on ihmisen laatima abstrakti järjestelmä, joka muuttuu aina erikoisalan ja tiedon kehittyessä (Nuopponen & Pilke 2016, 33). Käsitepiirteiden avulla käsitteet luokitellaan eri kategorioihin, ja niiden avulla käsitteet sijoitetaan käsitejärjestelmään. Käsitejärjestelmässä puolestaan luokitellaan ylä-, ala- ja vieruskäsitteet. Ideana on luoda kokonaiskuva erikoisalasta, ja jakaa siten erikoisalaa pienempiin osiin sen hahmottamiseksi. Käsitteiden analysoinnin ja käsitejärjestelmän avulla voidaan hahmottaa monimutkaisiakin kokonaisuuksia, ja lisätä tietoa erikoisalasta. (Nuopponen & Pilke 2016, 19–22.) Terminologinen käsiteanalyysi perustuu semanttiseen kolmioon, jossa hahmotetaan tarkoitteen eli reaali maailmassa ilmenevien asioiden ja esineiden taso, käsitetaso eli ihmisen mielessä olevan mielikuvan taso ja kielellinen taso eli miten asia saatetaan kirjalliseen muotoon (Pasanen 2015).

Käsitejärjestelmät ja käsiteanalyysi ovat kääntäjille ja tulkeille tärkeitä työkaluja analysoidessa erikoisalojen tekstejä ja etsiessä tietoa termeistä. Käsitteiden analysointiin ja käsitejärjestelmien laatimiseen on olemassa monta eri vaihtoehtoa ja nimitystä. Nuopponen ja Pilke (2016) nimittävät käsiteanalyysin eri tapoja generiseksi käsiteanalyysiksi ja ontologiseksi käsiteanalyysiksi. Sanastokeskus (2020) puolestaan nimittää käsiteanalyysseja hierarkkiseksi-, koostumussuhteiseksi- ja assosiatiiviseksi käsiteanalyysiksi. Vaikka nimitykset eroavat toisistaan, tarkoitetaan generisellä käsiteanalyysilla juuri hierarkkista käsiteanalyysia ja ontologisella koostumussuhteista käsiteanalyysia.

Geneerinen käsiteanalyysi on tärkein ja yleisin käytetty analyysitapa käsitteiden analysoinnissa. Siinä käsitteiden välisiä eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä tarkastellaan ja niiden pohjalta hahmotetaan ylä- ja alakäsitteet. Ontologista käsiteanalyysia käytetään harvemmin ja vain joillakin tietyillä erikoisaloilla. Ontologisessa käsiteanalyysissa käsitejärjestelmä koostuu kokonaisuudesta ja sen eri osista, joita pyritään hahmottamaan. Käsitesuhteita on mahdollista hahmottaa myös ajallisesti, esimerkiksi miten jokin prosessi yleensä etenee tai kausaalisesti eli tarkastelemalla syy- ja seuraussuhteita. (Nuopponen & Pilke 2016, 32–40.)

Terminologisen käsiteanalyysin ensimmäisenä vaiheena on termien tunnistaminen ja poimiminen tekstistä, mikä saattaa olla jopa kieliasiantuntijoille haastavaa. Vaarana saattaa olla termin sekoittaminen yleiskielen samankaltaiseen sanaan ja käänkövirhe. Termien tunnistamista haittaa myös erikoisalojen tieto, joka kasvaa ja muuttuu kovaa vauhtia ja joka muokkaa ja muuttaa termejä. Käsitejärjestelmän käyttö hyödyttää kääntäjää ja tulkkia myös siinä, että käsitejärjestelmän puuttuvat osat ovat niitä termejä, jotka ovat jääneet tekstistä tunnistamatta ja poimimatta. (Pasanen 2015.) Käsitejärjestelmän laatiminen siis vähentää käänkövirheiden mahdollisuutta. Kääntäjä saattaa tunnistaa termejä tekstistä poimiessaan myös mahdolliset synonyymit. Synonymia termien kohdalla voi olla perusteltua tai perustelematonta. Perusteltua synonymiaa on esimerkiksi kaksi samaa tarkoittavaa termiä, jotka valaisevat jotakin asiaa kahdesta eri näkökulmasta tai esimerkiksi termi lyhyt sekä pitkä muoto ovat perusteltua synonymiaa. Perustelematonta synonymiaa ilmenee juuri silloin, kun erikoisalan sisällä käytetään samasta asiasta montaa eri nimitystä eikä ole yhteisymmärrystä siitä, mitä termiä tulisi kulloinkin käyttää. (Pasanen 2015.)

Määritelmät auttavat kääntäjää ja tulkkia termiongelmien kanssa. Ne auttavat ymmärtämään mitä termit tarkoittavat, miten ne järjestäytyvät ja miten niitä on mahdollista käyttää. Erikoisalojen termien määritelmät ovat usein tarkempia kuin yleiskielisten sanojen

määritelmät. Se, millainen määritelmä on ja mitä se sisältää riippuu paljon kohderyhmästä, joka määritelmää tulee lukemaan. Määritelmissä on myös mainittava olennaiset käsitepiirteet. Määritelmä ei voi viitata siihen käsitteeseen, jota määritelmässä määritellään ja käsitepiirteitä ei saa olla liian vähän, mutta ei myöskään turhia ja ylimääräisiä käsitepiirteitä. (Sanastokeskus 2020.)

Määritelmä auttaa erottamaan termin muista alan termeistä sekä kertoo, miten termiä tulee käyttää. Määritelmä rajaa termin sisältöä sekä kertoo, mitä termi tarkoittaa. Terminologinen määritelmä sisältää usein yläkäsitteen sekä kuvausta, joka auttaa erottamaan termin muista samankaltaisista termeistä. Terminologiset määritelmät pyritään usein pitämään lyhyinä ja tiiviinä. Määritelmä alkaa pienellä alkukirjaimella ja usein termi on yksikössä joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta. Kaikki termit kuuluvat myös johonkin käsitejärjestelmään, ja usein määritelmässä esitetty yläkäsite auttaa hahmottamaan ja asettamaan termin oikeaan käsitejärjestelmään. Yleiskielen sanakirjoissa puolestaan määritelmä saattaa joissain tapauksissa olla vain pelkkä yläkäsite, kun taas erikoisalan termien määritelmissä esitetään usein myös esimerkiksi synonyymeja termille. Joskus termi voidaan myös määritellä alakäsitteen avulla, mutta tällainen määritelmä ei useinkaan ole kovin ymmärrettävä, ja se ei ota huomioon käsitteen kaikkia mahdollisia ilmenemismuotoja. (Nuopponen & Pilke 2016, 49–55.)

Määritelmien laatimiselle on olemassa omia perusteita, jotka kertovat millaisia määritelmien tulee olla. Kaikki määritelmässä esiintyvät sanat tulee olla määritelty samassa sanakirjassa, ja määritelmissä tulee käyttää yleiskielen tavanomaisimpia sanoja (Landau 2001, 157). Tämä sääntö koskee ennen kaikkea yksikielisiä sanakirjoja, sillä kaksikielisissä sanakirjoissa määritelmä on kohdekielinen. Erikoisalojen sanakirjoissa ja sanastoissa kaikkia määritelmässä olevia sanoja ei ole mahdollista määritellä sanakirjan sisällä, mutta erikoisalan sanakirjan lukijoiden voidaan olettaa tuntevan yleiskielen tavanomaiset sanat ja joitakin erikoisalaan liittyviä termejä. Toinen seikka, jota määritelmissä tulee välttää ja joka vaikeuttaa niiden ymmärtämistä on kehämäisyys. Määritelmissä ei tule käyttää vaikeampia sanoja kuin itse määriteltävänä oleva sana. Myöskään määriteltävänä oleva sana ei saa esiintyä itse määritelmässä. (Landau 2001, 157–163.)

Sanakirjojen määritelmissä on esitettävä asiat tärkeysjärjestyksessä. Ensin määritelmän kannalta oleelliset asiat ja sen jälkeen määritelmän kannalta ei niin oleelliset asiat. Määritelmän

tulee sisältää universaalia ja kaikille tuttua tietoa, ja sen tulee kertoa, miten sanaa voi käyttää. Määritelmien tulee olla yksinkertaisia, mutta aina se ei ole mahdollista. Erityisesti joidenkin hyvin yksinkertaisten ja helppojen sanojen määrittely voi olla loppupeleissä haastavaa. Määritelmän yksinkertaisuus riippuu myös siitä, mille kohderyhmälle sanakirja on ensisijaisesti suunnattu. Lapsille ja kielen oppimiseen tehdyt sanakirjat ja niiden määritelmät ovat yleensä helpompia ja yksinkertaisempia kuin esimerkiksi määritelmät erikoisalojen sanakirjoissa, jotka on suunnattu pääsääntöisesti ammattilaisille. (Landau 2001, 163–170.) Eri sanakirjojen ja termipankkien käyttäjät hakevat myös eri tietoa ja siten erilaisia määritelmiä. Kaikki määritelmät eivät siis ole relevantteja kaikille termitietoa etsiville. Siihen, millaiseksi määritelmä muotoutuu vaikuttaa moni seikka. Esimerkiksi erikoisala, määritelmän tarkoitus, kenelle määritelmä on suunnattu sekä käsitejärjestelmä. (Nuopponen & Pilke 2016, 56–57.)

3.2 Kääntäjä, tulkki ja termit

Oikeiden termien valinta käännoistyötä tehdessä on tärkeää, sillä oikeiden kohdekielisten vastineiden avulla käännoksestä tulee ymmärrettävä ja luettava (Kudashev 2020, 200). Kääntäjän ja tulkin tavoitteena on löytää termille sopiva kohdekielinen vastine, mutta tärkeää on myös se, että kääntäjä ja tulkki keräävät itselleen terminologista tietoa, josta voi olla hyötyä myöhemmin. Kaikkia termejä ei ole mahdollista löytää sanakirjoista ja termipankeista, joten rinnakkaisteksteistä on suuri apu käänno- ja tulkkauksen prosessin aikana. (Vehmas-Lehto 2010, 361–362.)

Kieliammattilaisen on ymmärrettävä käsite, mitä se tarkoittaa ja löydettävä sitä kuvaava kielellinen ilmaus eli termi. Termien kääntäminen ja niiden ymmärtäminen on iso osa kääntäjän ja tulkin ja erityisesti erikoisalojen tekstien parissa työskentelevän kieliammattilaisen työtä. Vehmas-Lehdon mukaan on hyvä ottaa huomioon myös käsitejärjestelmät ja käsitteiden väliset eri suhteet. (Vehmas-Lehto 2010, 371.) Kääntäjälle ja tulkkille olennaista on löytää termien erikieliset vastineet, jotka kielestä ja erikoisalasta riippuen löytyvät helposti tai niitä ei välttämättä ole. Esimerkiksi tekniikan käsitteiden erikielisiä vastineita on helppo löytää, kun taas esimerkiksi lain ja hallinnon alan käsitteet ovat niin kulttuurisidonnaisia, että niille on vaikea löytää toisen kielen ja kulttuurin vastinetta. (Pasanen 2015.)

Haastavaa termin valinnassa on se, että termeillä voi olla olemassa useita eri vastineita. Aina ei ole saatavissa kohdekielistä termivastinetta, joten kääntäjä ja tulkki voi joutua myös itse luomaan sellaisen. Vastineita, jotka vastaavat lähdekielen termiä ja ovat kieleen vakiintuneita sanotaan luontaisiksi vastineiksi. Kääntäjän tai tulkin itse muotoilemaa vastinetta puolestaan kutsutaan keinotekoiseksi vastineeksi. Termien etsimistä ja niiden parissa työskentelyä kutsutaan vastinetyöksi, ja se voidaan jakaa vastineiden hakuun ja vastineen muodostukseen. (Vehmas-Lehto 2010, 365–366.) Vastinehaulla tarkoitetaan kieliammattilaisen työtä, kun hän etsii mahdollisimman täsmällistä vastinetta. Joskus syntyy käännösvirheitä, kun kääntäjä tai tulkki ei löydä jo olemassa olevaa vastinetta ja käyttää esimerkiksi suoraa käännöstä ja luo näin uuden termi, vaikka täsmällinen termi olisi jo olemassa. Tämä vaikuttaa paljon tekstin ymmärrettävyyteen. Vastineen muodostaminen tarkoittaa juuri sitä, että kääntäjä muodostaa kohdekielisen vastineen, sillä sitä ei entuudestaan ole olemassa. Termi voidaan lainata toisesta kielestä, voidaan tehdä sanasta sanaan käännös tai esimerkiksi selittää termi auki tekstissä, mikä toisaalta vie usein liikaa tilaa. Kääntäjän ja tulkin on osattava valita monesta samaa tarkoittavasta termistä juuri kontekstiin sopiva termi, ja käytettävä sitä johdonmukaisesti. (Vehmas-Lehto 2010, 367–369.)

Kukaan ei voi osata kaikkien erikoisalojen terminologiaa, mutta kääntäjien ja tulkkien on mahdollista erikoistua kääntämään tai tulkkamaan jonkun tietyn erikoisalan tekstejä. Kieliammattilaisen on tutustuttava alan kirjallisuuteen, ja käytävä läpi asioita, joita ei vielä aiheesta tiedä. Kirjallisuuden lisäksi apuna ovat sanakirjat, termipankit sekä rinnakkaistekstit. Haasteellista voi olla se, että lähtö- ja kohdekulttuurit eroavat niin paljon toisistaan, että vastinetta termille ei ole eikä kohdekulttuurissa ole edes vastaavaa käsitettä. (Schmitt 2016, 317–318.) Eri alojen asiantuntijat tuntevat tavat, tekniikat ja termit, mutta kääntäjät osaavat tuottaa tekstiä ja tuntevat kääntämisen eri menetelmät. Lisäksi kääntäjät osaavat ottaa huomioon tyylliseikat, kieliopin sekä osaavat huomioida vastaanottajat ja heidän tietonsa. Kääntäjän tehtävänä on saada tekstistä ymmärrettävä, ei osata perin pohjin alan toimintaa. (Schmitt 2016, 189–192.)

Alan termit ovat haaste kääntäjille ja tulkeille. Kääntäjän ja tulkin on perehdyttävä käännettävään tekstiin tarkasti ja tunnettava ala peruspiirteittäin. (Schmitt 2016, 191–192.) Termien kohdalla ongelmana voi olla esimerkiksi perusteeton synonymia, jolla tarkoitetaan sitä, että samalle käsitteelle on olemassa turhaan useampi termivastine, ja termin käytössä ja valinnassa on horjuvuutta alan asiantuntijoiden keskuudessa. Perusteeton synonymia aiheuttaa

käännösvirheitä. Erikoisalan tekstejä käännettäessä tai keskusteluja tulkatessa oikeiden termivastineiden käyttö on erittäin tärkeää ymmärrettävyyden kannalta. Yleiskielten sanakirjojen tarjoama tieto ei riitä vaan tarvitaan termipankkien ja sanastojen antamaa tietoa. (Pasanen 2015.)

Myös termin läpinäkyväisyys ja termivastineiden laaja kirjo aiheuttavat ongelmia. Termipankkien hyvänä puolena voidaankin nähdä se, että ne määrittelevät kunkin vastineen käyttökontekstin. Yhtenä vaihtoehtona on myös hakukoneen käyttö, sillä sitä kautta on mahdollista löytää hyödyllisiä rinnakkaistekstejä. Kääntäjä ja tulkki voivat myös kääntyä alan ammattilaisen puoleen ja saada sitä kautta tietoa sopivista termivastineista. Termien vastaavuuden ja oikeellisuuden lisäksi tärkeää erikoisalojen tekstejä käännettäessä on termien yhtenäisyys tekstissä eli se, että termejä käytetään systemaattisesti ja yhtenäisesti tekstissä eikä termien välillä ole horjuvuutta tekstin sisällä. (Pasanen, 2015.)

Kääntäjien ja tulkkien on myös tunnistettava ennen kääntämisen aloittamista, onko teksti yleiskielen vai erikoisalan teksti. On hyvä tuntea molempien tekstien ominaispiirteitä, jotta osaa huomioida ne kääntäessä tai tulkatessa. Termien lisäksi erikoisalan tekstiä käännettäessä ja tulkatessa tulee ottaa huomioon esimerkiksi tyylilliset seikat ja tekstin rakenne.

3.3 Yleiskielen ja erikoisalan kielen piirteitä

Erikoisalan kielen käsitettä on määritelty usein monesta eri näkökulmasta. Yhden määritelmän mukaan kaikki yleiskielen ulkopuolinen kieli on erikoisalan kieltä. Määritelmän ongelmana voidaan nähdä se, että yleiskieli ei ole enää aivan yksiselitteinen vaan yleiskielen sanastoon on median ja sähköistymisen myötä tullut paljon erikoisalan sanastoa. Toisen määritelmän mukaan erikoisalan kieltä tulee tarkastella tilannesidonnaisesti. Kun kaksi tavallista ihmistä puhuvat toisilleen, on se yleensä yleiskieltä, mutta kun kaksi jonkin erikoisalan asiantuntijaa keskustelevat keskenään, on se erikoisalan kieltä. (Nuopponen & Pilke 2016, 58–59).

Kattavimman määritelmän mukaan erikoisalan kieli on apuväline, jonka avulla voidaan määrittää, käyttää ja luokitella jonkin tietyn erikoisalan tietoa (Nuopponen & Pilke 2016, 58–

59). Kun puhutaan erikoisalan kielestä, tarkoitetaan kieltä, joka sisältää erilaisia koodeja, jotka liittyvät tiettyyn alaan. Ne ovat niin sanottuja keksittyjä kieliä, jotka on kehitetty tiettyyn tarpeeseen. Erikoisalan kielet on luotu luonnollisten kielten pohjalta, ja niille on luotu omaa käsitteistöä. Erikoisalan kielillä on sama päämäärä ja ne ovat kansainvälisiä. (Cabré ym. 1999, 60.) Schmitt puolestaan mieltää erikoisalan tekstien koostuvan yleiskielen sanoista, ja vain noin 20 % on kyseisen erikoisalan terminologiaa (Schmitt 2016, 173). Erikoisalan kielen määrittelyssä on siis paljon hajontaa, ja eri tutkijat mieltävät sen eri tavalla.

Yleensä erikoisalan kieli eroaa yleiskielestä esimerkiksi kieliopilliselta rakenteeltaan ja tyylistään mutta ennen kaikkea sanastoltaan. Kuten aiemmin on mainittu, termit ovat tietyn erikoisalan käsitteiden kielellisiä ilmauksia, joita ala asiantuntijat käyttävät ja ymmärtävät. Ei ole kuitenkaan täysin yksiselitteistä määritellä, mikä on yleiskielen sanan ja erikoisalan termin ero, sillä se voi riippua esimerkiksi julkaisukontekstista (Schmitt 2016, 174). Termejä ei voi myöskään erottaa yleiskielen sanoista sen mukaan, esiintyykö termi yleiskielen sanakirjassa, sillä nykyään yhä enemmän termejä, ja erikoisalan kieltä otetaan mukaan yleiskielen sanakirjoihin (Schmitt 2016, 173–174).

Erikoisalojen viestinnästä puhuttaessa tulee ottaa huomioon, että muut kuin alan asiantuntijat eivät välttämättä tunne alan terminologiaa. Erikoisalan tekstejä, joita yleisesti ottaen luetaan paljon, ovat esimerkiksi erilaiset käyttöohjeet ja manuaalit. Kun asiantuntijat viestivät keskenään, voidaan erikoisalan terminologiaa käyttää, sillä asiantuntijoiden oletetaan tuntevan alan terminologian perusteellisesti. Yleensä lause- ja virkerakenteet ovat yksinkertaisia erikoisalojen teksteissä, mutta haastavan niistä tekee juuri termit. (Schmitt 2016, 183.)

On myös tärkeää hahmottaa erikoisalan tekstin ja asiatekstin ero. Erikoisalan teksti käsittelee tiettyä erikoisalaa, sisältää termejä ja on suunnattu pääsääntöisesti alan asiantuntijoille, kun taas asiateksti on yleiskielisempi ja suunnattu suurelle yleisölle. (Schmitt 2016, 184.) Yleiskieliset tekstit ovat haastavia erottaa erikoisalan teksteistä, sillä on olemassa erikoisalan tekstejä, joita käytetään jokapäiväisessä elämässä. Erikoisalan tekstejä on myös eri tasoisia, joka tekee määrittelystä haastavaa. On erikoisalan kieltä, jota eri alojen asiantuntijat käyttävät kommunikoidessaan keskenään sekä tekstejä, jotka on suunnattu erikoisalan asiantuntijoilta yleiseen tarkoitukseen ja kaikille. (Cabré ym. 1999, 63.)

Erikoisalan kieli sisältää tietoa, joka ei ole yleistä tietoa, vaan jota saadaan perehtymällä johonkin tiettyyn erikoisalaan. Ihmiset, jotka käyttävät erikoisalan kieltä ovat usein alan

asiantuntijoita, jotka käyttävät erikoisalan kieltä muodollisesti ja noudattavat normeja, miten kieltä tulee käyttää. Tekstit koostuvat kieleen liittyvistä seikoista kuten termeistä ja teksteihin liittyvistä seikoista kuten esimerkiksi tekstilajista. Ne ovat tarkkoja, objektiivisia ja sisältävät paljon nomineja sekä ovat usein kirjoitetussa muodossa, ei niinkään suullisessa muodossa. (Cabré ym. 1999, 65.)

Erikoisalan ja yleiskielen tekstit eroavat toisistaan lingvistisellä, pragmaattisella ja funktionaalisella tasolla. Lingvistisellä tasolla molemmat sekä yleiskielen että erikoisalan tekstit käyttävät samoja aakkosia, samaa morfologista ja fonologista järjestelmää. Myös lauseet ja virkkeet noudattavat pääasiassa samoja rakenteita. Erikoisalan tekstit sisältävät kuitenkin erilaista sanastoa, enemmän lyhenteitä, nominalisaatiota ja hieman monimutkaisempia virkerakenteita. Pragmaattisella tasolla erikoisalan tekstit sisältävät tieteellistä, teknistä ja ammattimaista sisältöä toisin kuin yleiskieliset tekstit. Funktionaalisella tasolla erikoisalojen tehtävänä voidaan nähdä asiantuntijoiden tiedottaminen ja objektiivisen tiedon vaihtaminen. (Cabré ym. 1999, 68–69.)

4 LEKSIKOLOGINEN TIETO

Leksikologia on kielitieteen osa, joka tutkii jonkin kielen leksikkoa eli sanastoa. Se tutkii, miten ihmiset käyttävät ja ymmärtävät sanoja, ja miten leksikaaliset kielen osat yhdistetään kieliopin avulla toisiinsa. Leksikografialla puolestaan tarkoitetaan sanakirjojen laatimista. Terminologia ja leksikologia eroavat toisistaan siinä, että leksikologiassa huomio kiinnitetään itse sanoihin, kun taas terminologiassa merkitykseen ja käsitteeseen termin takana. Leksikologia on usein myös pitkälti kytköksissä kielioppiin toisin kuin terminologia. Leksikologiassa ajatellaan myös kielen syntyvän ja muotoutuvan itsestään siihen sen enempää vaikuttamatta. Terminologiassa termejä muodostetaan jatkuvasti ja niitä standardisoidaan, jolloin kielen kehitys ei ole vapaata. Nämä kaksi tieteenalaa tarkastelevat kieltä myös eri lähtökohdista, leksikologia aloittaa tarkastelun sanasta, kun taas terminologia lähtee liikkeelle termin takana olevasta käsitteestä. (Cabré et al. 1999, 29–34.)

4.1 Sanakirja-artikkelit

Leksikologian yhteydessä on tämän tutkimuksen kannalta relevanttia tarkastella, mistä eri osista sanakirja-artikkelit koostuvat. Seuraavaksi mainitut sanakirja-artikkelin osat esiintyvät yleensä kaksikielisissä sanakirjoissa, mutta joskus myös yksikielisissä sanakirjoissa. Koska leksikologia ja leksikografia tarkastelevat sanakirjoja, huomio kiinnitetään myös sanakirjan rakenteeseen ja tarkemmin mikrorakenteeseen. Sanakirja-artikkelin keskiössä on sana tai termi, jota määritellään (Svensén 1987, 194). Usein määriteltävänä oleva sana tai termi on merkitty sanakirja-artikkeliin eri värillä tai tummemmalla fontilla, jotta se erottuu muusta sanakirja-artikkelin tekstistä (Flinz 2011, 85). Artikkelissa voidaan myös mainita jotakin etymologiasta eli esimerkiksi mistä sana on peräisin ja synonyymeja sekä homonyymeja sanalle. Usein synonyymit eli samankaltaiset ja samaa tarkoittavat sanat esitetään listana alkaen vanhemmista sanoista uusimpiin. (Svensén 1987, 194–196.)

Usein pääsanaa sanakirja-artikkeleissa seuraa ääntämisohje, tietoa taivutusmuodosta ja sanaluokasta. Usein taivutusmuodot mainitaan sanakirja-artikkelissa, jos kyseessä on sana tai termi, jolla on epäsäännöllinen taivutus. Artikkelissa esitetään myös tietoa sanan tyylistä ja rekisteristä. Eli onko sana slangia, yleiskieltä vai kuuluuko se johonkin erikoisalaan. Sana voi myös olla alatyylinen, neutraali, ylätyylinen tai murteellinen. Kaksikielisissä sanakirjoissa esitetään kohdekielen vastineet lähtökielen sanalle tai termille ja saatetaan esittää myös

esimerkkilauseita, joilla pyritään osoittamaan, miten sanaa tai termiä tulisi käyttää ja missä kontekstissa sitä voidaan käyttää. (Svensén 1987, 202–206.) Flinzin tutkimuksen mukaan kohdekielen vastineet ovat lähes aina mukana kaksikielisissä sanakirjoissa. Kieliopillinen tieto puolestaan ei ole niin yleistä sanakirjoissa. (Flinz 2011, 85.)

Yksikielisissä sanakirjoissa puolestaan esitetään usein määritelmä kyseessä olevalle sanalle tai termille. Kaksikielisissä sanakirjoissa määritelmiä ei läheskään aina ole. (Svensén 1987, 202–203). Määritelmät voivat koostua sanan tai termin perusominaisuuksista sekä muista erottavista ominaisuuksista. Ne voivat koostua myös sanan tai termin tarkoituksesta. Määritelmässä voidaan myös osoittaa jokin prototyyppi, joka edustaa sanaa tai termiä. Usein määritelmässä esitetään myös ylä-, ala- tai lähikäsitteitä. (Flinz 2011, 85.)

Yksikielisten sanakirjojen artikkelit koostuvat usein myös synonyymeista ja esimerkiksi idiomeista, joissa sanaa saatetaan käyttää. Mukaan otetaan usein kaksikielisten sanakirjojen tapaan myös esimerkkilauseita, jotka kertovat miten sanaa tulee käyttää. Tämä kaikki on paradigmaattista tietoa, johon esimerkiksi synonyymit, antonyymit ja samaan semanttiseen kenttään kuuluvat termit kuuluvat (Flinz 2011, 86–87).

Sanakirja-artikkeleilla on myös typografisia normeja, eli normeja siitä, millä tavalla ja miten tiedot sanakirja-artikkeliin merkitään. Sanan taivutus merkitään usein kursiivilla ja määritelmät, ääntämisohjeet sekä vastineet merkitään usein normaalilla tyylillä. Artikkelissa voidaan käyttää myös erilaisia sulkeita ja muita merkkejä. (Svensén 1987, 211–214.)

4.2 Sanakirjat, termipankit ja ensyklopediat

On monia tapoja luokitella sanakirjoja eri ryhmiin. Luokittelussa tulee ottaa huomioon ensinnäkin se, onko sanakirja yksikielinen, kaksikielinen tai onko mukana useampia kieliä. Kaksikielisen sanakirjan kohdalla on hyvä miettiä, onko kielipari vain toiseen suuntaan vai molempiin suuntiin. Sanakirjan kokoa on myös mietittävä, onko kyseessä taskusanakirja, suppea vai laaja sanakirja ja julkaistaanko se painetussa vai sähköisessä muodossa. (Atkins & Rundell 2008, 24–25.) Myös Svensén luokittelee teoksessaan erilaisia sanakirjoja. Tärkeimmäksi jaoksi hän mainitsee jaon painettuun ja kirjan muodossa olevaan sanakirjaan ja

sähköisessä muodossa olevaan sanakirjaan (Svensén 2005, 17). Muutos painetuista sanakirjoista sähköisiin sanakirjoihin on ollut viime vuosikymmeninä yksi isoin muutos leksikologian alalla (Lew & Szarowska 2017, 138).

Sisällön kohdalla merkittävää on, millaista tietoa sanakirja pitää sisällään: Onko se erikoisalan sanakirja, joka sisältää termejä joltakin tietyltä alalta vai onko se esimerkiksi idiomisanakirja, joka sisältää idiomeja ja niiden vastineita eri kielellä? Sanakirja voi myös olla yleiskielen sanakirja tai sisältää esimerkiksi kulttuurista tietoa. (Atkins & Rundell 2008, 24–25.) Sanakirja voi olla sanaa tarkasti kuvaileva tai esimerkiksi kielioppitietoon painottunut. Se voi olla myös synkroninen eli kuvata miten sanaa käytetään sinä tietyssä hetkenä tai diakroninen, joka kuvaa sanan historiallista kehitystä sekä sitä, miten sanaa on käytetty vuosien saatossa. (Svensén 1987, 18–21.)

Myös käyttäjäryhmän kannalta sanakirjat eroavat toisistaan. Puhuuko käyttäjäryhmä yhtä sanakirjan kielistä vai koostuuko käyttäjäryhmä sanakirjan molempien kielten osajista. Olennaista on myös huomioida taitotaso. (Atkins & Rundell 2008, 25.) Sanakirja voi olla laadittu ammattilaisille tai kaikille osaamistaustasta riippumatta. Käyttötarkoitus voi myös erota siinä mielessä, onko tarkoituksena saada yleistä tietoa vai oppia kieltä. Tärkeää on myös erotella lapsille sekä aikuisille suunnatut sanakirjat. (Svensén 1987, 19–20.) Sanakirjan laadinta eroaa paljon riippuen siitä, tehdäänkö sitä alakouluikäisille lapsille, jotka opettelevat kieltä vai kielen ammattilaisille. On hyvä miettiä myös, mihin käyttötarkoitukseen sanakirjaa käytetään. Onko käyttäjäryhmän tarkoituksena ymmärtää sana, käyttää sitä mahdollisimman oikein vai kääntää sana kohdekielen vastineelle. (Atkins & Rundell 2008, 24–25.)

Sanakirjoja voidaan luokitella myös sen mukaan, ovatko sanat aakkosjärjestyksessä, tarkoituksen mukaan lajiteltuna siten, että samaan kategoriaan kuuluvat sanat ovat yhdessä vai ovatko sanat lajiteltu eri ominaisuuksien kuten esimerkiksi rakenteen tai idiomien mukaan. Sanakirja voi olla yksi tai kaksikielinen ja usein yksikielistä sanakirjaa käyttää kieltä äidinkielenään puhuva tai kieltä sujuvasti puhuva, kun taas kaksikielinen sanakirja on usein kielen opiskelussa käytetty apuväline. Yksi jakoperuste on myös yleiskielen ja erikoisalan sanakirjat. (Svensén 1987, 17–19.)

On olemassa myös joukko erilaisia erikoissanakirjoja, joista mainitsen vain osan tässä yhteydessä. Sanakirjoja on olemassa ääntämistarkoituksiin, esimerkiksi ääntämissanakirjoja, tavutussanakirjoja ja sanan taivutukseen keskittyviä sanakirjoja. Sisältöön keskittyvistä

sanakirjoista voi mainita esimerkiksi synonyymisanakirjat, jossa sanalle esitetään useita samaa tarkoittavia sanoja eli synonyymeja sekä kuvasanakirjat, joissa sana ja sen merkitys selitetään kuvan avulla. Idiomisanakirjoissa esitellään idiomeja eli vakiintuneita sanontoja, joissa sanaa käytetään ja kollokaatiosanakirjoissa esitetään, mitkä sanat esiintyvät usein yhdessä. Slangisanakirjat esittelevät slangisanoja ja niiden määritelmiä ja jotkut sanakirjat koostuvat kieleen tulleista, uusista sanoista. (Svensén 1987, 20–23.)

Sanakirjan käyttäjäryhmää voidaan hahmotella sen avulla, ovatko käyttäjät aikuisia vai lapsia ja ovatko he kielen oppijoita vai kieltä äidinkielenään puhuvia. Ovatko käyttäjät tavallisia kielen käyttäjiä vai esimerkiksi kielen ammattilaisia. Tulee myös miettiä, mitä käyttäjä sanakirjasta hyötyy. Hakeeko hän tiettyä sanaa, jonka merkityksen haluaa tietää, tarkastaako hän kieliopillista tietoa vai kääntääkö hän kielestä toiseen. Pitää myös miettiä, kuinka edistyneitä sanakirjan käyttäjät ovat sanakirjan käytössä eli ymmärtävätkö he esimerkiksi eri kieliopillisia lyhenteitä tai kieliopillisia käsitteitä. (Atkins & Rundell 2008, 28–29.)

Svensén määrittelee sanakirjan terminologisen työn tulokseksi, joka koostuu sanoista ja niiden selityksistä. Usein sanat ovat aakkosjärjestyksessä tai aihealueittain jaoteltuna sanakirjoissa. Tieteen termipankki määrittelee ensyklopedian yleistietokirjaksi, jonka tarkoituksena on kertoa yleistietoa eri aiheista ja sanoista. Svensén huomauttaakin, että sanakirjoilla ja ensyklopedioilla on yhteistä se, että ne molemmat antavat tietoa, tosin hieman eri näkökulmista. Ensyklopedia antaa yleistä tietoa tietystä aiheesta, kun taas sanakirjan tehtävänä on antaa tietoa jostakin tietystä sanasta, sen ominaisuuksista ja käytöstä. (Svensén 1987, 1–3.)

Termipankilla tarkoitetaan tietokantaa, jossa on esitetty ja määritelty eri alojen termejä. Termipankeilla on joukko erilaisia käyttäjiä, jotka hankkivat tietoa eri tarkoituksiin ja käyttävät termipankkia eri tavalla. (Pasanen 2020, 277–278.) Termipankeissa on myös eri lähteitä, joihin termit ja niiden määritelmät perustuvat. Erikoisalojen sanastoja voidaan luokitella eri tavoilla. Mikä erikoisala on kyseessä, mikä kieli tai kieliparit ja onko kyseessä yksi vai monikielinen erikoisalan sanasto. Onko sanasto painetussa vai sähköisessä muodossa, ja mille käyttäjäryhmälle se on tarkoitettu. Usein laadukkaana sanastona voidaan pitää sellaista erikoisalan teosta, joka noudattaa kansainvälisen sanastotyön muoto- ja sisältövaatimuksia. Erikoisalan sanastoja voidaan myös lajitella julkaisijan perusteella. Julkaisijana voi olla esimerkiksi erikoisalan organisaatio, julkinen sektori tai jokin tiedotusväline. (Pasanen 2020, 274–276.)

Terminologisia sanastoja julkaistaan painettuina versioina sekä sähköisesti pdf-tiedostoina sekä erilaisina termipankkeina. Niissä on käsitteiden mukaan järjestetty erikoisalaan kuuluvat termit, niiden vastineet sekä mahdolliset muut tiedot, kuten esimerkiksi termin lähde. Tällaiset termitietokannat on laadittu siten, että ne noudattavat yhteisiä muotoiluja ja sääntöjä, ja näin ollen kielten ammattilaisten on sujuva ja helppo hyödyntää niitä omassa työssään. Terminologisten sanastojen rinnalla on julkaistu asiantuntijasanastoja, jotka eroavat terminologisista sanastoista siten, että ne eivät noudata näitä yhdessä sovittuja periaatteita. Ne ovat usein aakkosellisesti järjestetty ja määritelmien sisältö ja muoto eivät myöskään noudata näitä yhteisiä normeja. On olemassa vielä kolmaskin tyyppi erikoisalan sanastoista, nimittäin yrityssanasto. Sen tehtävänä on kuvata suppea määrä yrityksen tai järjestön toimintaan kiinteästi liittyviä käsitteitä. Tässä yhteydessä voidaan mainita myös niin sanotut täsmäsanastot, jotka ovat erittäin suppeita, vain muutaman termin pituisia. Niiden tarkoituksena on selittää jossakin asiayhteydessä esiin tulleet termit. Ne siis liittyvät kiinteästi johonkin tiettyyn kontekstiin. (Pasanen 2020, 276–283.)

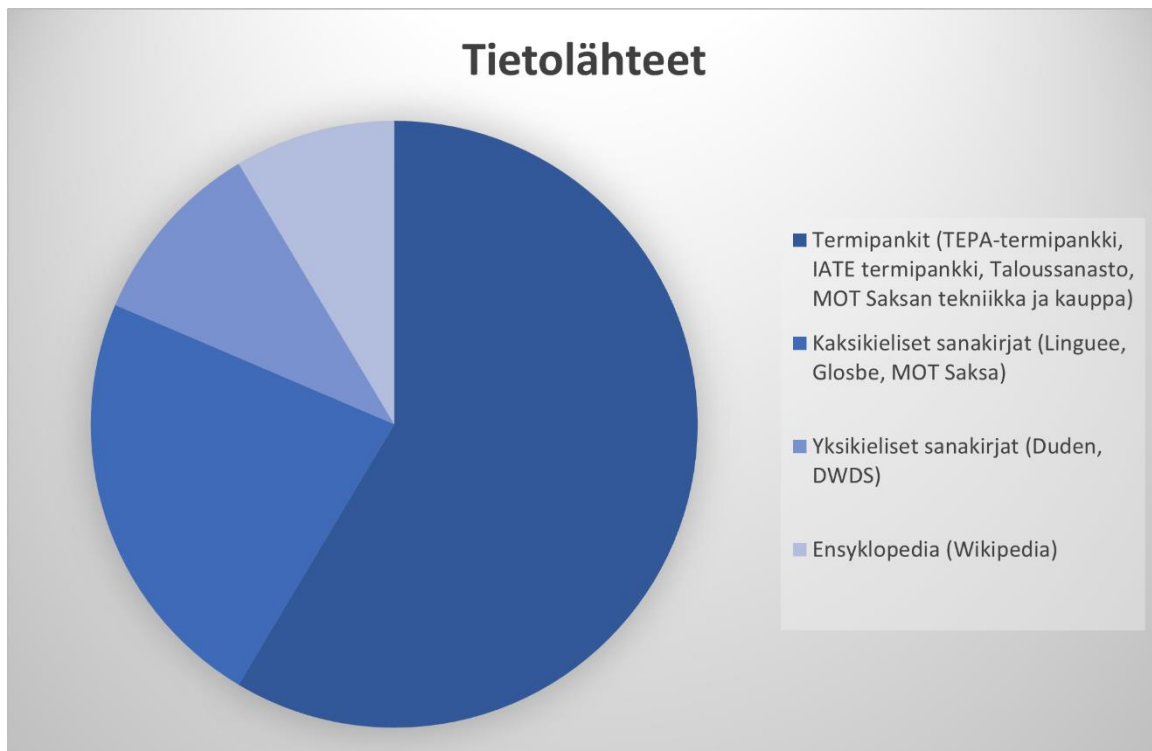
5 AINEISTO JA MENETELMÄ

Seuraavaksi kuvataan tutkielman aineisto ja menetelmä. Aineisto koostuu sanakirjoista, termipankeista ja Wikipediasta sekä viidestä erikoisalan termistä. Tutkimusmenetelmänä on sisällönanalyysi, jonka avulla tunnistan ja nimeän aineistosta löytämiäni elementtejä. Tutkimus pohjautuu myös TaaS-tutkimukseen (2014), jossa tutkitaan, minkälaista terminologista tietoa kieliammatillaiset eri lähteistä etsivät.

5.1 Aineisto

Tutkielman aineisto koostuu viidestä valitusta talouden erikoisalan termistä, jotka ovat *tase*, *rakennerahasto*, *ostovelka*, *pääomalaina* ja *vieras pääoma*. Termit on poimittu Business Finlandin vuoden 2020 tilinpäätöksestä, ja ne ovat yleisiä talouden alan termejä, jotka esiintyvät tekstissä useaan otteeseen. Business Finland on toimija, joka on osana Team-Finland verkostoa ja näin ollen tarjoaa kansainvälisiä palveluita, rahoitusta ja edistää matkailua ja uusia investointeja. Valitsin juuri Business Finlandin tilinpäätöksen tekstiksi, josta poimin termit, sillä se edustaa talouden alan tekstiä ja sisältää näin ollen paljon alan terminologiaa. Teksti voisi hyvin olla myös toimeksiantona kääntää suomesta saksaksi, sillä Business Finland toimii aktiivisesti myös Saksassa. Tällöin kääntäjä tarvitsisi tietoa ja vastineita tilinpäätöksessä esiintyvistä termeistä, joita tässä tutkielmassa pyritään hahmottamaan. Vuosikatsauksissa ja tilinpäätöksissä käännökset ovat isossa osassa, sillä niitä käännetään usein monille eri kielille (Ctrl Print 2020).

Termien lisäksi aineistona toimii joukko sanakirjoja, termipankkeja ja ensyklopedia. Valitut yleiskielen sanakirjat ovat kaksikieliset *MOT Saksa*, *Glosbe*, *Linguee* sekä yksikieliset *Duden* ja *DWDS*. Termipankeiksi valikoitui *TEPA-termipankki*, *MOT Saksan tekniikka ja kauppa*, *Taloussanasto* sekä *IATE termipankki* (Kuva 1). Nämä sanakirjat ja termipankit valikoituivat tutkielmaan, sillä ne edustavat kaikki eri sanakirjatyyppisiä. Osa on yksikielisiä, osa kaksikielisiä. Sanakirjat antavat sanakirja-artikkeleissaan erilaista tietoa, esimerkiksi Linguee poimii hakutuloksiin tekstikatkelmia, joissa sanaa on käytetty, kun taas MOT Saksa puolestaan keskittyy enemmän vastineisiin ja kieliopilliseen tietoon.

Kuva 1. Tutkielmassa tarkasteltavat tietolähteet

MOT Saksa on yksi tutkielman yleiskielen sanakirjoista. Se sisältää 205 400 eri hakusanaa kieliparissa suomi-saksa-suomi. Sanakirja-artikkelit sisältävät myös kielioppitietoa, idiomeja ja esimerkkilauseita (kuva 2). Sanakirjaa päivitetään usein, joten se sisältää ajankohtaista tietoa uusista sanoista ja oikeinkirjoitussäännöistä. (Sanakirja.fi)

tase
substantiivi

KIRJANPITO

Bilanz *f* [die Bilanzen]

Jahresbilanz *f* [die Jahresbilanzen]

KÄYTTÖESIMERKIT ▲

konsernitase

- Bilanz eines Konzerns

tase-erä

- Posten in der Bilanz

Kuva 2. Ruutukaappaus MOT Saksa artikkelista hakusanalla *tase* (9.3.2022)

Glosbe puolestaan on yleiskielen sanakirja, joka sisältää yli 6000 eri kieliparia. Hakutulokset sisältävät esimerkkejä julkaistuista teksteistä, joissa hakusana esiintyy, kielioppitietoa, esimerkkilauseita ja käännösehdotuksia (Kuva 3). (*Glosbe.com.*) Kolmas tutkielmassa tarkasteltava yleiskielen sanakirja on *Linguee*. Se sisältää myös lukuisia eri kielipareja ja erillisen kääntäjän. *Linguee* eroaa muista yleiskielen sanakirjoista siten, että hakutuloksissa ei esitetä erillistä vastinetta hakusanelle kohdekielellä vaan tekstejä ja aitoja esimerkkikatkelmia, joissa hakusanaa käytetään. (Kuva 4) (*Linguee.com.*) *Glosbe* ja *Linguee* ovat molemmat korpuspohjaisia sanakirjoja, joka selittää niiden tarjoaman tiedon määrää.

The screenshot shows the Glosbe search results for the Finnish word 'rakennerahasto'. The interface includes a search bar with the word entered, a dropdown menu for 'rakennerahasto' with options for 'noun' and '+ kielioppi'. Below the search bar, there are two columns of text. The left column shows the Finnish text: 'Laitoshoidon vähentämistä ja yhteisöllisten palvelujen vahvistamista edistetään myös rakennerahastojen avulla.' The right column shows the German translation: 'Man wird die Strukturfonds nutzen, um die Deinstitutionalisierung zu fördern und gemeindenahе Dienste auszubauen.' Below the text, there are links to 'eurovoc', 'Glosbe translate', and 'Google translate'.

Kuva 3. Ruutukaappaus Glosbe sanakirjan artikkelista hakusanaalla *rakennerahasto* (9.3.2022)

Jäsenvaltioiden ja alueiden ensisijainen huolenaihe vuosina 2000 ja 2001 oli ohjelmakauden 1994–1999 rakennerahasto-ohjelmien täytäntöönpanon päättäminen, mikä viivästytti uusien ohjelmien täytäntöönpanoa.	In den Jahren 2000 und 2001 war es das vordringliche Anliegen der Mitgliedstaaten und Regionen, die Durchführung der Strukturfonds-Programmgeneration 1994-1999 abzuschließen, wodurch sich die Durchführung neuer Programme verlangsamt.
Rakennerahasto-ohjelmien hallinto Suomessa on ollut melko raskas koko Suomen jäsenyyden ajan, ja asiasta on esitetty paljon kritiikkiä.	Seit Beginn der EU-Mitgliedschaft Finnlands hat sich die Verwaltung der Programme im Rahmen der Strukturfonds als ziemlich schwerfällig erwiesen und viel Kritik geerntet.
Kauden 2000–2006 rakennerahasto-ohjelmien ja -hankkeiden toteuttamisen sekä niiden päättämisen valmistelun lisäksi komission yksiköt osallistuivat vuonna 2008 tiiviisti kauden 2007–2013 yhteensä 434 ohjelman (317 EAKR, 117 ESR)2 suunnitteluun ja ohjelmatyöhön.	Neben der Durchführung der Strukturfondsprogramme und -projekte 2000-2006 und der Vorbereitung auf deren Abschluss war die Kommission 2008 auch intensiv an der Planung und Programmerstellung von 434 Programmen (EFRE: 317, ESF: 117)2 für den Planungszeitraum 2007-2013 beteiligt.
Onko komission mielestä oikeuden- ja tarkoituksenmukaista, että Saksan rakennerahasto-ohjelmien ja -suunnitelmien hyväksymisen ehtona on, että alueista on ilmoitettu täysin luontotyyppien ja luonnonvaraisen eläimistön ja kasviston suojelua sekä lintujensuojelua koskevien direktiivien mukaisesti?	Hält es die Europäische Kommission in diesem Zusammenhang für rechtmäßig und zweckmäßig, die Genehmigung der Strukturfondsprogramme und -pläne aus Deutschland davon abhängig zu machen, ob die Gebietsmeldungen nach der FFH-Richtlinie und der Vogelschutzrichtlinie vollständig erfolgt sind?
Tavoite 1 -alueilla maaseudun kehittämistoimenpiteet12 on integroitu osaksi rakennerahasto-ohjelmia, myös 33 artiklaan perustuvat mahdolliset toimenpiteet.	In Ziel-1-Regionen sind Maßnahmen zur Entwicklung des ländlichen Raums12 ,dienach Artikel 33 möglichen Maßnahmen eingeschlossen, fester Bestandteil der StrukturfondsProgrammplanung.

Kuva 4. Ruutukaappaus Linguee sanakirjan artikkelista hakusanaalla *rakennerahasto* (9.3.2022)

Duden on suurin ja tunnetuin yksikielinen saksankielinen sanakirja. Se on olemassa sekä painetussa muodossa että sähköisenä versiona. Sanakirjasta löytyy tietoa niin kieliopista, käytöstä ja oikeinkirjoituksesta kuin myös määritelmiä sanoille ja termeille (Kuva 5). (Duden.de.) Toinen tutkielman yksikielinen sanakirja on *DWDS (Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache)*, joka antaa tietoa sanan merkityksestä aina kieliopilliseen tietoon asti (Kuva 6). Se sisältää noin 230 000 sanaa. Sanakirjaan päivitetään säännöllisin väliajoin uutta sanastoa, ja se antaa tietoa myös sanan etymologiasta ja historiasta. (dwds.de.)

Startseite > Wörterbuch > Fremdkapital

Fremdkapital, das

Wortart: **Substantiv, Neutrum**

Gebrauch: **Wirtschaft**

Häufigkeit: **— — — — —**

Aussprache: **Betonung**

Fremdkapital

Lautschrift

Kuva 5. Ruutukaappaus Duden sanakirjan artikkelista hakusanalla *Fremdkapital* (9.3.2022)

Q

Fremdkapital, das

Grammatik Substantiv (Neutrum) · Genitiv Singular: **Fremdkapitals** · Nominativ Plural: **Fremdkapitalien** · wird selten im Plural verwendet
Worttrennung Fremd-ka-pi-tal
Wortzerlegung → fremd → Kapital
Wortbildung mit Fremdkapital als Erstglied: → Fremdkapitalquote

Bedeutung DWDS-Vollartikel

▼ **Geld** (1), welches man von einer **Bank**² (1), einer Firma oder einer anderen Person als **Kredit**¹ (1) zur Verfügung gestellt bekommt
 in gegensätzlicher Bedeutung zu **Eigenkapital** (1)

KOLLOKATIONEN:
 mit **Adjektivattribut**: aufgenommenes, benötigtes, eingesetztes, zusätzliches **Fremdkapital**; billiges, teures **Fremdkapital**; kurzfristiges, langfristiges **Fremdkapital**
 als **Aktivsubjekt**: **Fremdkapital** aufnehmen, beschaffen, brauchen

Worthäufigkeit²

Wortverlaufskurve²

Weitere Wörterbücher

- Deutsches Wörterbuch (1° DWB) (0)
- Deutsches Wörterbuch, Neubearbeitung (2° DWB) (1)
- Wörterbuch der deutschen

Kuva 6. Ruutukaappaus DWDS sanakirjan artikkelista hakusanalla *Fremdkapital* (9.3.2022)

TEPA-termipankki on Sanastokeskuksen ylläpitämä yli 365 000 termin kattava termipankki. Termipankki sisältää termejä, niiden vastineita kielillä suomi, ruotsi, englanti ja saksa sekä termien määritelmiä (Kuva 7). Kyseessä on ilmainen termipankki, joka on sähköisessä muodossa kaikkien saatavilla ja termit sekä niiden määritelmät ovat Sanastokeskuksen sekä eri alan asiantuntijoiden laatimia. Termit on jaoteltu lähteiden perusteella eri ryhmiin. Mahdollista on hakea termiä vain tietystä lähteestä tai vaihtoehtoisesti kaikista samalla kertaa. (termipankki.fi.)

IATE4
fi etuoikeusasemaltaan alisteinen laina ★★☆☆;
pääomalaina ★★☆☆;
toissijainen laina ★★☆☆
sv efterställt lån ★★☆☆;
förlagslån ★★☆☆
en subordinated loan ★★☆☆
de nachrangiges Darlehen ★★☆☆;
nachgeordnetes Darlehen ★★☆☆
fr prêt subordonné ★★☆☆;
prêt non privilégié ★★☆☆;
prêt subalterne ★★☆☆
da efterstillet lån ★★☆☆;
underordnet lån ★★☆☆
Luokitus: insurance
FINANCE
business organisation
Lähde: IATE 02.02.2022, Euroopan unioni (774816)

Kuva 7. Ruutukaappaus TEPA-termipankin artikkelista hakusanalla *pääomalaina* (9.3.2022)

Toinen tutkielmaan sisältyvä erikoisalan sanakirja on *MOT Saksan tekniikka ja kauppa* (Kuva 8). MOT sanakirjat yhdistävät yleiskielen ja erikoisalan sanakirjan monilla eri kielipareilla. Lisäksi sanakirja tarjoaa määritelmissä kielioppitietoa, idiomeja sekä käyttöesimerkkejä. Sanakirja koostuu *MOT Kaupan perussanakirjasta*, *Suomi–saksa–suomi tekniikan ja kaupan sanakirjasta* sekä *MOT Saksa–suomi–saksa taloussanakirjasta*. *MOT sanakirjassa* on noin 570 000 eri hakusanaa. Termejä sanakirjassa on sekä talouden, kaupan, tekniikan että teollisuuden alalta. (sanakirja.fi.)

tase

substantiivi

Bilanz *f*

Jahresabschluss *m*

Saldo *m*

Kuva 8. Ruutukaappaus MOT Saksan tekniikka ja kauppa sanakirjan artikkelista hakusanalla *tase* (19.04.2022)

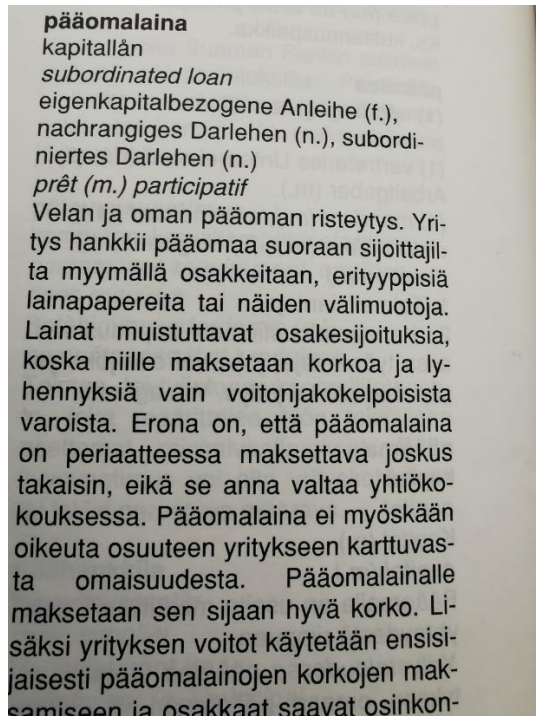
IATE (Interactive Terminology for Europe) termipankki on Euroopan unionin ylläpitämä termitietokanta (Kuva 9). Sitä on käytetty Euroopan unionissa jo vuodesta 2004. Tietokanta sai alkunsa vuonna 1999, jolloin tarkoituksena oli tiedon saatavuus sekä tiedon standardisointi. Tietokannan tarkoituksena on auttaa EU:n parissa työskenteleviä terminologisen tiedon etsinnässä sekä myös muita, jotka kyseistä tietoa tarvitsevat. Termejä ja niiden määritelmiä ovat laatimassa EU:n terminologit ja kääntäjät, ja edustettuna termipankissa ovat kaikki EU:n viralliset kielet. Tietokanta sisältää sekä vanhaa että uutta tietoa termeistä, joten tiedon luotettavuutta on osattava arvioida valittaessa sopivaa termiä. Terminologit ja kääntäjät lisäävät tietokantaan termejä, jotka ovat ajankohtaisia sekä termejä, jotka ovat hyödyksi EU:n parissa työskenteleville. (iate.europa.eu.)

1465049	
FINANCE	COM
accounting [BUSINESS AND COMPETITION]	
fi ostovelkä	*** COM
de Kreditorenkonto	*** COM
de Verbindlichkeiten	** EIB
de Buchschulden	*** COM

Kuva 9. Ruutukaappaus IATE termipankin artikkelista hakusanalla *ostovelkä* (9.3.2022)

Taloussanasto on tutkielman ainoa painetussa muodossa oleva sanasto (Kuva 10). Se on vuonna 1998 julkaistu talousalan käsitteistöä englanniksi, suomeksi, ruotsiksi, saksaksi ja ranskaksi sisältävä teos. Taloussanasto valikoitui tutkielmaan mukaan, sillä halusin ottaa vertailun vuoksi tutkielmaan mukaan yhden painetun sanakirjan. Uudempia talouden erikoisan sanakirjoja

kieliparissa suomi–saksa ei ole painettu, sillä suurin osa löytyy sähköisessä muodossa. Taloussanasto edustaa taas toista ääripäätä tarkastelemistani sanakirjoista ja termipankeista, sillä se on ennen 2000-lukua julkaistu sanasto, jota ei ole päivitetty ja jossa ei siksi ole kaikkein tuoreimpia talousalan termejä.

Kuva 10. Kuva Taloussanaston artikkelista hakusanalla pääomalaina (19.04.2022)

Vapaa ensyklopedia *Wikipedia* on sähköisessä muodossa oleva vapaa tietosanakirja, joka tarkoittaa sitä, että tietoartikkeleita voi kuka tahansa muokata ja kirjoittaa. Wikipedian toiminta perustuukin pääsääntöisesti vapaaehtoisten aktiivisuuteen. Yhteisö kuitenkin valvoo toimintaa, ja esimerkiksi osallistuakseen artikkeleiden kirjoittamiseen pitää olla rekisteröitynyt käyttäjä. Vaikka toimintaa valvotaankin esimerkiksi juuri rekisteröitymisellä, ei tiedon luotettavuudesta voida olla täysin varmoja. Kuitenkin kääntäjät ja tulkit käyttävät erityisesti erikoisalan tiedonhaussa Wikipediaa paljon, sillä se sisältää tietoartikkeleita yli 291 eri kielellä (fi.wikipedia.org.). Wikipedia sisältää myös termejä ja niiden määritelmiä sekä muuta tietoa termistä ja siihen liittyvästä alasta (Kuva 11).

The screenshot shows the Wikipedia article for "Kreditorenbuchhaltung". At the top right, there are navigation links: "Nicht angemeldet", "Diskussionsseite", "Beiträge", "Benutzerkonto erstellen", and "Anmelden". Below these is a search bar containing "Wikipedia durchsuchen". The article title "Kreditorenbuchhaltung" is prominently displayed. The main text explains that it is a branch of financial accounting for recording relationships with creditors. A table of contents is visible, listing three sections: "1 Kreditorenstammsatzpflege", "2 Kreditorsche Rechnungsprüfung und Kontierung", and "3 Erfassung der kreditorsche Eingangsrechnungen". On the left side, there is a sidebar with various Wikipedia navigation options like "Hauptseite", "Themenportale", and "Werkzeuge".

Kuva 11. Ruutukaappaus Wikipedia artikkelista hakusanalla *Kreditorenbuchhaltung* (9.3.2022)

5.2 Menetelmä

Aineisto kerättiin poimimalla Business Finlandin vuoden 2020 tilinpäätöksestä viisi talouden erikoisanalan termiä. Termit ovat sellaisia, jotka esiintyvät tilinpäätöksessä enemmän kuin kerran. Termit on valittu myös siten, että ne kaikki ovat sanaluokaltaan substantiiveja. Nuoposen ja Pilkkeen (2016, 62) mukaan substantiivit ovat tavanomaisin sanaluokka termien kohdalla. Tällöin sanakirjojen ja termipankkien kautta saatavaa tietoa on helpompi tarkastella, sillä eri sanaluokista annetaan erilaista tietoa eri tietolähteissä.

Tämän jälkeen sanakirjat, termipankit ja ensyklopedia merkittiin Excel-tauluktoon, jotta analyysin teko olisi systemaattista ja johdonmukaista, ja että tulokset tulisi kirjattua tarkasti ylös ja niiden analysointi olisi helpompaa (Kuva 12). Excel-taulukko on pohjana analysoidessa, mitä eri tietoa sanakirjat, termipankit ja ensyklopedia termeistä antavat, ja löytyykö termejä ja niiden vastineita eri tietolähteistä.

	Vastineet	Määritelmät	Konteksti	Tyyli	Kielioppi	Kuva	Käyttö	Kollokaatio
Wikipedia	x	x	x			x		
MOT sanakirja	x		x		x			
Glosbe	x		x		x		x	
Linguee	x		x				x	
Duden		x	x	x	x		x	x
DWDS		x	x		x		x	x
TEPA-termipankki	x	x	x					
MOT taloussanakirja	x		x		x			
IATE	x	x	x	x			x	x
Taloussanasto	x	x			x			

Kuva 12. Excel taulukossa kuvattuna terminologiset tiedot tarkastelluissa tietolähteissä

Analyysi perustuu TaaS (Terminology as a Service) -projektin tutkimukseen siitä, mitä terminologista tietoa kielten parissa työskentelevät ammattilaiset etsivät eri tietolähteistä. TaaS-projekti on Euroopan komission tukema tutkimus, jonka tarkoituksena on mahdollistaa kielten ammattilaisille pääsy helposti terminologisen tiedon pariin, jakaa terminologista tietoa sekä luoda ratkaisuja, miten käyttää terminologisen tiedon lähteitä. Tämän lisäksi TaaS-projektissa on tutkittu käyttäjien tarpeita. On tutkittu esimerkiksi sitä, millaista terminologista tietoa kielen ammattilaiset tarvitsevat, minkä erikoisalan tietoa tarvitaan eniten, terminologisen työn merkitystä sekä yleisimpiä ongelmia termien kanssa. Analyysi on hyvä perustaa juuri TaaS-projektin tutkimukseen, sillä siinä on kyseessä sama kohderyhmä kuin tässä tutkielmassa, eli kielten ammattilaiset ja terminologisen tiedon tarve.

TaaS-projektin vuonna 2014 raportoiman tutkimuksen mukaan kääntäjät etsivät termityötä tehdessään eniten vieraskielisiä vastineita (74,6 %) ja lähtökielisiä määritelmiä (65,8 %). Myös vieraskielisiä määritelmiä etsitään paljon terminologisen tiedon haun yhteydessä (51,9 %). Raportin mukaan kieliammattilaiset etsivät tietoa myös vieraskielisestä kontekstista (48,3 %) sekä tietoa termin tyylistä ja rekisteristä (24 %). Etsityimpien terminologisten tietojen joukosta löytyy myös kieliopilliset tiedot (23,5 %) ja tiedot siitä, miten termiä käytetään vieraassa kielessä (21,7 %). Myös kuvia (19,6 %) sekä vieraskielisiä kollokaatioita (17,6 %) etsitään kun etsitään terminologista tietoa.

Analysoin sanakirjoista, termipankeista ja Wikipediasta löytämiäni terminologisia tietoja TaaS-tutkimustulosten (2014) pohjalta. Aluksi etsin valitsemani talouden alan termit valituista

tietolähteistä ja merkitsin Excel taulukkoon, mitä tietoa kukin sanakirja piti sisällään, ja löytyivätkö kaikki termit valituista tietolähteistä. Tein myös samanaikaisesti muistiinpanoja poikkeavista seikoista sanakirja-artikkeleissa. Tämän jälkeen vertailin saamiani tuloksia TaaS-tutkimuksessa (2014, 10) esitettyihin tietoluokkiin. Listasin myös, miksi juuri jokin sanakirjassa, termipankissa tai ensyklopediassa esiintyvä tieto hyödyttää kääntäjiä ja tulkkeja.

Tutkimus on sisällönanalyysia, sillä se perustuu aineistosta löytyvien elementtien tunnistamiseen ja nimeämiseen. Kyseessä on teorian ohjaama sisällönanalyysi, sillä sisältöä tarkastellaan ja luokitellaan TaaS-tutkimuksen (2014) pohjalta. Sisällönanalyysin tavoitteina on luoda sanallisessa muodossa oleva kuvaus ilmiöille ja asioille luokittelun kautta. Sisällönanalyysin tulee aina myös olla systemaattista. Sisällönanalyysi ei myöskään perustu mihinkään teoreettismetodologiseen tapaan, joten sen tekemiselle ei ole olemassa yhtä ja ainoaa oikeaa sääntöä. (Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja 2021.)

Tutkimuksen aineistona olevat sanakirjat, termipankit ja Wikipedia ovat kääntäjien ja tulkkien yleisesti käyttämiä tietolähteitä, mutta on myös olemassa muita tietolähteitä, joita kääntäjät ja tulkit hyödyntävät työssään. Tutkielma kattaa vain pienen osan kääntäjän ja tulkin tiedonhausta, ja tulokset ovat relevantteja vain tarkasteltujen tietolähteiden ja termien kohdalla. Ne eivät siis kuvaa kaikkea kääntäjän ja tulkin tiedonhakua. Menetelmä kertoo havaittuja tietoja tarkastelluista lähteistä, eikä se siis kerro esimerkiksi kyselyn tavoin, mitä tietolähteitä kääntäjät ja tulkit todellisuudessa käyttävät.

6 TERMINOLOGINEN TIETO ERI TIETOLÄHTEISSÄ

Talouden erikoisalan termejä suomeksi ja niiden saksankielisiä vastineita löytyi sanakirjoista, termipankeista ja Wikipediasta laajasti. Kaikista tietolähteistä löytyi termejä ja vastineita sekä hyödyllistä tietoa. Eniten löytyi kohdekielisiä vastineita, kun taas määritelmiä löytyi huomattavasti vähemmän. Jokainen tarkastelluista talouden erikoisalan termeistä löytyi useammasta tietolähteestä. Sanakirjoista Glosbe, Linguee, TEPA-termipankki ja IATE termipankki olivat sellaisia, joista löytyi tietoa kaikista valitsemistani talouden erikoisalan termeistä. Lopuista tietolähteistä puuttui 1–2 termiä. Jos jostakin sanakirjasta tai termipankista ei termiä löytynyt, löytyi se jostakin toisesta tarkastellusta sanakirjasta kuitenkin. Tämä havainto osoittaa sen, että kääntäjän ja tulkin on hyödyllistä käyttää samanaikaisesti monia eri sanakirjoja, termipankkeja ja ensyklopedioita. Kääntäjän ja tulkin on myös tärkeää olla tietoinen eri tietolähteiden ominaisuuksista ja siitä, mistä luotettavaa erikoisalan sanastoa löytää varmimmin.

Seuraavaksi käyn läpi tekemääni analyysia ja raportoin siitä TaaS-tutkimuksessa (2014, 10) esitettyjen luokkien perusteella. Ensin kuvaan analyysin tuloksia liittyen kohdekielisiin vastineisiin ja määritelmiin. Tämän jälkeen raportoin, löytyikö tarkastelluista tietolähteistä tietoa termien kontekstista tai tyylistä ja rekisteristä. Lopuksi kuvaan vielä, millaista kääntäjien ja tulkkien tarvitsemaa kieliopillista tietoa termeistä oli löydettävissä sekä löytyikö tietolähteistä kuvia ja kollokaatioita.

6.1 Kohdekieliset vastineet

TaaS-tutkimuksen raportin (2014, 10) mukaan kieliammattilaiset etsivät paljon (74,6 %) kohdekielisiä vastineita erikoisalan termeille. Kohdekielisiä vastineita valituille talouden alan termeille löytyi tarkastelluista tietolähteistä. Tulosten mukaan kaikki kaksikieliset sanakirjat tarjosivat saksankielisen vastineen suomenkieliselle talouden alan termille. Yksikieliset sanakirjat eivät luonnollisesti tarjonneet kohdekielistä vastinetta. Termipankit tarjosivat puolestaan useita eri vastineita samalle termille, ja esimerkiksi IATE termipankki selitti vastineiden eroja ja sitä, mihin niitä käytetään ja mitä ne tarkoittavat.

Kaikista tarkastelemistani sanakirjoista löytyi vastinetietoa. Wikipedia, MOT Saksa ja Taloussanasto olivat ainoat tietolähteet, joista jäi puuttumaan yksi tai kaksi vastinetta. IATE termipankista, TEPA-termipankista, Lingueesta ja Glosbesta löytyivät kaikki tarkastelemani termit. Lingueen ja Glosben vastineiden hyvä saatavuus liittyy todennäköisesti siihen, että ne ovat korpusmaisia sanakirjoja, jotka etsivät termivastineita ja esimerkkejä julkaistuista teksteistä. TEPA ja IATE puolestaan ovat termipankkeja, joten niiden voidaankin olettaa tarjoavan talouden alan termivastineita. Taloussanaston kohdalla termivastineiden puuttuminen liittyy todennäköisesti siihen, että kyseessä on painettu sanakirja, jota ei ole päivitetty, ja julkaisusta on kulunut reilusti aikaa. Esimerkiksi *rakennerahasto* termi ei tulosten mukaan esiintynyt taloussanastossa, sillä Wikipedia haun mukaan rakennerahastostrategiaa on alettu Suomessa käyttää vasta vuonna 2007, jota ennen Taloussanasto on painettu. Myös IATE termipankin tuloksissa mainitaan termin muutos.

MOT Saksa on yleiskielen sanakirja, joten tästä syystä se ei voi tarjota laajasti eri erikoisalojen vastineita. Wikipedia puolestaan elää jatkuvasti sen mukaan, mitä tietoa, ja mitä artikkeleita ihmiset sinne kirjoittavat. Yleisimmille termeille, esimerkiksi *tase* termille löytyi vastine Wikipediasta, mutta esimerkiksi *rakennerahasto* termille ei saksankieliseltä Wikipedia sivustolta löytynyt vastinetta. *Rakennerahasto* ei myöskään terminä ole niin yleinen kuin *tase*, johon törmää jokapäiväisissä teksteissäkin.

Tarkastellut tietolähteet erosivat vastineiden tarjonnan kohdalla toisistaan. Wikipediassa termivastine löytyi ensin etsimällä suomenkielinen Wikipedia-artikkeli, ja sen jälkeen vaihtamalla kielen saksaan, jolloin pääsi tarkastelemaan saksankielistä Wikipedia-artikkelia samalle termille. MOT Saksa ja MOT Saksan tekniikka ja kauppa tarjosivat termivastineen heti ensimmäisenä sanakirja-artikkelissa (Kuva 13). Glosbe sanakirjassa termien kohdalla esitettiin ensin termivastine ja sen jälkeen esimerkkikatkelmat, joissa termi esiintyy.

Linguee sanakirja erosi eniten muista tarkastelluista tietolähteistä, sillä tulosten mukaan siinä termivastineet eivät esiintyneet sanakirja-artikkelissa erikseen vaan ne esiintyivät keltaisella merkittynä esimerkkikatkelmissa, jotka oli poimittu eri lähteistä. Myös IATE ja TEPA-termipankeissa vastineet löytyivät heti hakutuloksissa ensimmäisenä, ennen kuin termeistä annettiin muuta tietoa. Taloussanastossa vastineet oli esitetty tummemmalla fontilla sanakirja-artikkelin alussa.

Tarjottujen vastineiden määrä vaihteli sanakirjojen välillä. Vähiten eri vastineita tarjosivat Linguee ja Taloussanasto. Eniten puolestaan molemmat termipankit, MOT Saksa ja Glosbe sanakirja. Eroja löytyi myös siinä, että esimerkiksi IATE termipankissa useimpien käsitteiden kohdalla määriteltiin, miten ne eroavat toisistaan, mutta esimerkiksi Glosbe sanakirjassa vastineiden välisiä eroja ei määritelty.

vieras pääoma

1. **KIRJANPITO**

Verbindlichkeiten [monikollinen]

2. **TALOUS**

Fremdkapital *n* [die Fremdkapitalien / die Fremdkapitale]

Fremdmittel [monikollinen]

Kuva 13. Vastinetietoa MOT sanakirjasta termistä *vieras pääoma* (ruutukaappaus 07.04.2022)

Tietolähteiden tarjoamissa saksankielisissä vastineissa oli eroavaisuuksia. Termin *tase* kohdalla tietolähteistä löytyi seuraavia saksankielisiä vastineita: *Bilanz*, *Jahresbilanz*, *Saldo*, *Jahresabschluss* ja *Erhaltung*. Termille *rakennerahasto* löytyi tarkastelluista tietolähteistä vastine *Strukturfonds*. Termille *pääomalaina* löytyi taas useampi saksankielinen vastine: *Kapitalanleihe*, *Kapitaldarlehen* ja *Nachrangiges Darlehen*. Myös termille *ostovelka* löytyi kolme saksankielistä vastinetta: *Verbindlichkeit*, *Kreditorenkonto* ja *Buchschulden*. Termin *vieras pääoma* vastineet tarkastelluissa tietolähteissä olivat *Fremdkapital*, *Fremdmittel* ja *Geldkapital*.

Kääntäjien ja tulkkien näkökulmasta tarkastelluista tietolähteistä on vastineiden kohdalla paljon hyötyä. Tietolähteistä löytyi paljon termivastineita, ja terminologinen tieto on tarkasteltujen talousalan käsitteiden kohdalla helposti kieliammattilaisten saavutettavissa. Yksikieliset sanakirjat Duden ja DWDS eivät ole kieliammattilaisille vastineiden kohdalla välttämättä hyödyllisimpiä lähteitä. Ne eivät tarjoa suomenkielistä vastinetta, mutta niiden avulla voidaan tarkastaa saksankielisen vastineen oikeinkirjoitus, tarkoite ja paikkaansa pitävyys. Wikipedian

heikkoutena termivastineiden kohdalla on se, että kuka tahansa pystyy muokkaamaan ja luomaan tietokirja-artikkeleita, joten termien oikeellisuudesta ei voida olla täysin varmoja. Wikipediaa voidaan kuitenkin käyttää kuten yksikielisiä sanakirjoja termivastineen tai tarkoitteen tarkistamiseen. MOT Saksa sekä MOT Saksan tekniikka ja kauppa hyödyttävät kieliammattilaisia, sillä ne tarjoavat talouden alan vastineita. MOT Saksa kuitenkin on yleiskielen sanakirja, joten termivastineiden käytössä voi esiintyä eroavaisuuksia. Linguee ja Glosbe tarjoavat vastineita, joiden oikeellisuudesta voidaan olla varmempia. Molemmissa tietolähteissä esimerkkikatkelmat on poimittu olemassa olevista teksteistä, jossa termiä käytetään kontekstiin sopivalla tavalla. Esimerkkikatkelmat on myös poimittu luotettavista lähteistä, esimerkiksi monet tutkielman termeistä ja niiden vastineet on poimittu EurLex Euroopan Unionin lakitietokannasta. Taloussanasto ei ole paras mahdollinen lähde, josta kääntäjä ja tulkki voisivat lähteä etsimään termivastineita, sillä kuten aiemmin on mainittu, se on painettu vuonna 1998.

6.2 Määritelmät

TaaS-tutkimustuloksissa (2014, 10) 65,8 % kieliammattilaisten etsimästä terminologisesta tiedosta liittyy kohde- tai lähdekielisiin määritelmiin. Termille halutaan löytää määritelmä, jotta osataan valita oikea termi kuhunkin kontekstiin ja jotta ymmärretään, mitä termi tarkoittaa. Kääntäjät ja tulkit eivät voi tuntea kaikkien alojen kaikkia termejä, joten määritelmät ovat siksi suuressa roolissa terminologisen tiedon etsinnässä. Toisin kuin aiemmassa luvussa käsitellyjä vastineita määritelmiä ei löytynyt yhtä paljon tarkastelluista tietolähteistä.

Terminologisia määritelmiä ei löytynyt MOT Saksa, MOT Saksan tekniikka ja kauppa ja Linguee tietolähteistä. Sekä MOT Saksa sanakirjassa, että MOT Saksan tekniikka ja kauppa sanakirjassa ei ollut minkään termin kohdalla määritelmiä. Myös aikaisempien havaintojen perusteella voidaan todeta, että näille sanakirjoille on tyypillistä se, ettei määritelmiä ole otettu mukaan sanakirja-artikkeleihin. Kuten aiemmin mainittu kaksikielisissä sanakirjoissa ei yleensä esiinny määritelmiä (Svensén 1987, 202–203). MOT Saksa sanakirjassa syy on sama kuin vastineiden kohdalla; kyseessä on yleiskielen kaksikielinen sanakirja, joten se ei sisällä tarkkaa terminologista tietoa. Linguee puolestaan on sanakirjatyypiltään korpusmainen, joten

sen käyttötarkoitus sopii parhaiten termin kontekstin ja käytön selvittämiseen eikä niinkään määritelmien hakemiseen.

Koska Wikipedia on ensyklopedia, se sisältää jo itsessään tietoartikkelien välityksellä suomenkielisiä sekä saksankielisiä määritelmiä termeille. Wikipedia onkin tarkastelluista tietolähteistä se, joka sisältää laajimmat määritelmät ja eniten määritelmällistä tietoa. TEPA-termipankista löytyi vähän lähdekielisiä määritelmiä siihen nähden, että kyseessä on erikoisalojen termipankki, jonka voisi ajatella sisältävän paljon tarkkaa terminologista tietoa. Oletusta tukee myös se, että kyseessä on Sanastokeskuksen ylläpitämä virallinen termipankki. TEPA-termipankista löytyi kuitenkin vain lähdekieliset määritelmät termeille *tase* ja *vieras pääoma*. *Tase* termin kohdalla määritelmän lisäksi huomionarvoista oli se, että se sisälsi käsitekaavion, johon termi *tase* kuuluu.

Yksikieliset sanakirjat Duden ja DWDS sisälsivät kohdekielisiä määritelmiä. Ainoastaan termin *nahrungiges Darlehen* määritelmä puuttui DWDS sanakirjasta. Dudenista puolestaan puuttui määritelmät termeille *nahrungiges Darlehen* ja *Verbindlichkeit*. Yksikielisissä sanakirjoissa vastineen sijaan huomio kiinnitetään termin määrittelyyn, kuten myös Duden ja DWDS sanakirjoissa. Glosbe sanakirja poikkeaa edellä mainituista siinä mielessä, että se sisälsi yhden kohdekielisen määritelmän. Termille *vieras pääoma* löytyi saksankielinen lyhyt määritelmä. Glosbe siis sisältää määritelmiä, mutta ei kaikille termeille.

Taloussanasto keskittyi vastineiden ohessa määrittelemään termit kattavasti. Lähdekieliset määritelmät löytyivät kaikista muista tarkastelluista termeistä paitsi termistä *rakennerahasto*. Tähän vaikuttaa varmasti myös tietolähteen muuttumattomuus ja se, että sen julkaisusta on aikaa, ja rakennerahasto termi on talouden alalla uusi termi, jonka sisältö on muuttunut paljon. IATE termipankista löytyi kohde- ja lähdekieliset määritelmät kaikille muille paitsi termille *ostovelka*. Koska IATE on Euroopan Unionin ylläpitämä termitietokanta, on tärkeää, että se sisältää termivastineiden lisäksi kohde- sekä lähdekielisiä määritelmiä (Kuva 14). Tietokantaa käytetään esimerkiksi EU-käännöksissä, joten määritelmät ovat tärkeitä termin tunnistuksessa ja esimerkiksi lähikäsitteiden ja alan muiden käsitteiden hahmottamisessa.

fi	pääomalaina	★★		Consilium
	Definition: oman pääoman erillinen erä (Suomen Laki), etuoikeusasemaltaan huonommassa asemassa oleva laina (EIP:n vuosikertomus 1996, s. 73)			
de	nachrangiges Darlehen	★★★		Consilium
	Definition: Darlehen, das anderem Fremdkapital gegenüber im Fall der Liquidation oder der Insolvenz nachgeordnet ist und daher erst unmittelbar vor dem Eigenkapital zu bedienen ist			
	Definition reference: vgl. Wikipedia http://de.wikipedia.org/wiki/Nachrangiges_Darlehen (26.8.2010)			
	nachgeordnetes Darlehen	★★★		Consilium

Kuva 14. Määritelmätietoa IATE termipankissa termistä *pääomalaina* (ruutukaappaus 07.04.2022)

Kaikki tarkastellut tietolähteet, joissa määritelmiä esiintyi, sisälsivät eri tyyllisiä määritelmiä. Wikipedian kohdalla määritelmät sisälsivät paljon yksityiskohtaista tietoa, ja laajimmat määritelmät löytyivät termien *tase* ja *pääomalaina* Wikipedia-artikkeleista. Johtopäätöksenä voidaan siis todeta, että kyseiset termit ovat yleiskielelle ja -tiedolle relevantteja, sillä ne esiintyvät Wikipediassa. Ne esiintyvät useassa tarkastellussa tietolähteessä, ja niiden määritelmät Wikipedia artikkeleissa ovat muita laajemmat.

Duden sekä DWDS suosivat tulosten perusteella lyhyitä ja yksinkertaisia kohdekielisiä määritelmiä. Monissa määritelmässä oli yhdellä lauseella selitetty, mitä termi tarkoittaa ja annettu esimerkiksi kontekstietoa. Myös DWDS antaa termien kohdalla määritelmässä lyhyen kuvauksen siitä, mikä termi on sekä alan, johon se kuuluu. TEPA-termipankin lähdekielissä määritelmässä annetaan määriteltävän termin yläkäsite sekä termin ominaispiirteitä. Määritelmässä on myös suorat linkit yläkäsitteiden kohdalla niitä käsitteleviin artikkeleihin. IATE termipankissa taas on saatavissa kohde- ja lähdekieliset määritelmiä talouden erikoisanalan termeille sekä suomeksi että saksaksi.

Kuten tuloksia tarkastellessa voi huomata, kääntäjille ja tulkeille on tarjolla eri lähteissä terminologisia määritelmiä. Wikipediasta on hyötyä kääntäjille ja tulkeille, jotka etsivät määritelmiä, sillä artikkelit määrittävät termin kattavasti kummallakin kielellä. Kyseessä ei niinkään ole virallinen sanakirjatyypinen määritelmä vaan tietokirja-artikkeli, jossa termiä selitetään. Jos kääntäjä ja tulkki tarvitsee kattavasti tietoa termistä, voi Wikipedia olla hyödyllinen lähde. Ongelmaksi muodostuu kuitenkin jo aiemmin mainittu lähteen luotettavuus.

TEPA-termipankkia ja IATE termipankkia ja niiden tarjoamia määritelmiä kannattaa kääntäjien ja tulkien hyödyntää, sillä määritelmät ovat luotettavia. Luotettavuus kerrotaan tähtisymboleilla hakutulosten yhteydessä sekä kerrotaan myös määritelmän ja termivastineen lähde. Molemmat ovat myös virallisten tahojen ylläpitämiä termipankkeja, joten tietojen

luotettavuus on hyvää. Taloussanaston kohdalla lähdekieliset määritelmät ovat myös kattavia ja perusteellisia. Kuitenkin nykyaikana kääntäjät ja tulkit suosivat pääsääntöisesti sähköisiä lähteitä, jolloin Taloussanaston tyyppinen erikoisalan painetussa muodossa julkaistu sanasto ei välttämättä ole ensimmäinen lähde, josta etsiä termimääritelmiä.

DUDEN ja DWDS ovat TEPA-termipankin ja IATE termipankin rinnalla luotettavia ja hyviä lähteitä terminologisten määritelmien etsinnässä. Molemmista sanakirjoista löytyi useita saksankielisiä määritelmiä. On tärkeää kuitenkin huomioida, että DUDEN on yleiskielen sanakirja ja DWDS eräänlainen korpustyökalu, joten terminologiset määritelmät eivät välttämättä ole kovin kattavia ja saattaa olla, että ne eivät sisällä kaikkea kääntäjän ja tulkin tarvitsemaa oleellista tietoa. Myös Glosbe yleiskielen sanakirjana ei ole kaikista varmin ja luotettavin lähde termimääritelmille. Se sisälsi tarkastelluista termeistä vain yhdestä saksankielisen määritelmän, joten määritelmiä on tarjolla satunnaisista termeistä ja sanoista. Kyseessä on myös yleiskielen sanakirja, ei termilähde.

6.3 Kontekstitieto

TaaS-tutkimuksen (2014, 10) mukaan kieliammattilaiset etsivät kolmanneksi eniten (48,3 %) tietoa termin kontekstista eli siitä, miten ja missä yhteydessä termiä voi käyttää. Tulosten mukaan tarkastelun kohteena olevista sanakirjoista ja termipankeista löytyi kaikista jonkinlaista kontekstitietoa, jonka laajuus vaihteli paljon eri tietolähteiden välillä. Yleisimpiä kontekstiin liittyviä tietoja, joita sanakirjoissa ja termipankeissa annettiin, olivat ala, jossa termiä käytetään sekä sanat, joiden kanssa termi yleisimmin esiintyy.

Tulosten perusteella Wikipedia tarjosi paljon erityylistä kontekstitietoa termistä, sillä tietosanakirjan tehtävänä onkin taustoittaa termi kattavasti. Kontekstitietoa olivat esimerkiksi listat lähikäsitteistä sekä ala, jossa termiä käytetään. Esimerkiksi termin *vieras pääoma* kohdalla Wikipedia-artikkelissa oli listattu lähikäsitteitä, jotka liittyvät termiin. Tarkasteltavien termien Wikipedia-artikkeleissa oli mainittuna myös talouden erikoisala tai kirjanpito, johon termin katsotaan kuuluvan. Voidaan myös ajatella, että tietokirja-artikkelin tarjoama määritelmä ja kontekstitieto sulautuvat yhteen. Esimerkiksi *tase* termin kohdalla on kerrottu termin määrittelyn yhteydessä, miten tase voidaan jakaa osiin ja mitkä nämä osat ovat. Tämä tieto liittyy määrittelyyn, mutta on myös tärkeää tietoa termin käytöstä ja kontekstista.

MOT Saksa sanakirjassa ja MOT saksan tekniikka ja kauppa sanakirjassa kontekstitietona mainitaan erikoisala, johon termi kuuluu sekä joidenkin termien kohdalla käyttöesimerkki. Muuta tietoa termin kontekstista ei anneta. Esimerkiksi *ostovelka* termin kohdalla on mainittuna liiketalous alana, jossa termiä yleensä käytetään. Termin *vieras pääoma* kohdalla alana on mainittu talous ja kirjanpito. Huomionarvoista on se, että joidenkin termien kohdalla alana on talouden erikoisala yleisesti, ja joidenkin kohdalla on tarkemmin mainittuna erikoisala. Käyttöesimerkkinä puolestaan on termien kohdalla mainittu lause, jossa sana esiintyy sekä suomeksi että saksaksi.

Duden ja DWDS antavat tarkastelluista sanakirjoista eniten kontekstitietoa (Kuva 15). DWDS mainitsee jokaisen talousalan termin kohdalla alan, jossa sitä käytetään. Myös DWDS sanakirjassa kerrotaan sanan etymologiasta. Etymologiaa ei mainita missään muussa tarkastelluista sanakirjoista, ja se on myös tavallaan kontekstitietoa, sillä se kertoo, miten ja missä sana on kehittynyt ja miten se on muuttunut. DWDS sanakirjassa talouden termeille on myös annettuna useampia eri sanaluokkaan kuuluvia sanoja, esimerkiksi verbejä ja adjektiiveja, joiden kanssa termi muodostaa kollokaatioita eli vakiintuneita ilmaisuja. Näitä käsitellään viimeisessä alaluvussa tarkemmin.

Gebrauch **Wirtschaft, Kaufmannssprache**

Kuva 15. Kontekstitietoa sanakirjassa Duden termistä *Bilanz* (ruutukaappaus 07.04.2022)

TEPA ja IATE-termipankeista löytyy myös tietoa termin käytöstä. TEPA-termipankissa ainoa kontekstiin liittyvä tieto on erikoisala, joka on annettu jokaisen tarkastellun talouden alan termin kohdalla. IATE termipankissa taas on esitettyä enemmän kontekstitietoa. Esimerkiksi *tase* termin kohdalla on erillinen huomio, jossa pyydetään vertaamaan *tasetta* ja *osavuositasetta* ja näiden termien sisältöjä. Termipankissa on myös mainittuna erikoisala tarkasti sekä muutaman termin kohdalla virke, jossa termiä käytetään.

Glosbe ja Linguee sanakirjat antavat puolestaan erilaista kontekstuaalista tietoa kuin muut tutkielman tarkastelun kohteena olevat sanakirjat. Ne ovat yleiskielen sanakirjoja, jolloin niiden ensisijaisena tehtävänä on tarjota termivastineita kohdekielellä. Nämä sanakirjat eivät anna suoraa tietoa erikoisalasta, jossa termiä käytetään vaan ne antavat hakutuloksissa konkreettisia esimerkkejä siitä, miten sanaa tulee käyttää. Lingueen toiminta perustuu korpusmaiseen esimerkkeihin siitä, miten termiä käytetään. Esimerkit on valittu luotettavista lähteistä ja lähteet

on myös merkitty näkyviin, jotta luotettavuutta voidaan arvioida. Linguee tarjoaa vain kontekstietoa sekä vastineen esimerkkien yhteydessä. Glosbe sanakirja tarjoaa myös esimerkkikatkelmia eri teksteistä Lingueen tapaan. Taloussanasto puolestaan ei tarjoa minkäänlaista kontekstuaalista tietoa kääntäjille ja tulkeille.

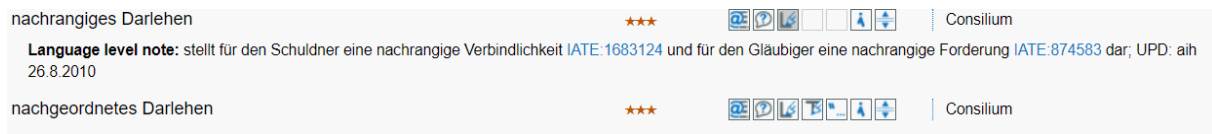
Tulosten perusteella voidaan päätellä, että jos kääntäjä tai tulkki haluaa etsiä tietoa sanan käytöstä tai muuta mahdollista kontekstuaalista tietoa, eivät Taloussanasto tai MOT Saksa sanakirja ja MOT saksan tekniikka ja kauppa välttämättä ole sellaisia tietolähteitä, joissa olisi tarjolla kontekstuaalista tietoa. MOT Saksa sanakirjasta näkee kuitenkin hakutuloksen yhteydessä erikoisalan, johon se kuuluu, joten sitä kautta kääntäjä tai tulkki voi varmistaa, voiko termiä käyttää juuri tietyn erikoisalan käänöksessä tai tulkkeessa. MOT Saksa sanakirja ja MOT saksan tekniikka ja kauppa tarjoavat joidenkin termien kohdalla myös esimerkkejä, mutta ei jokaisen termin kohdalla. Myöskään esimerkin lähde ei ole merkitty näkyviin, joten sen luotettavuudesta, oikeellisuudesta ja siitä, kuinka usein termi siinä kontekstissa esiintyy, ei saada tietoa näiden sanakirjojen kohdalla.

Kääntäjä ja tulkki hyötyvät kontekstietoa etsiessä Wikipediasta, sillä Wikipedian avulla saadaan selville termin erikoisala, mahdolliset lähikäsitteet sekä määritelmän ja tietosanakirja-artikkelin kautta myös se, miten termiä käytetään. Tässäkin tapauksessa kääntäjän ja tulkin pitää suhtautua Wikipedia-artikkeleihin kriittisesti, sillä ne eivät ole laadultaan luotettavimpia tietolähteitä. Kontekstietoa on Wikipedia-artikkeleissa piilotettu ikään kuin määritelmään ja muun tekstin joukkoon, joten sitä voi olla hankala löytää ilman, että joutuu lukemaan läpi koko artikkelin. Kääntäjien ja tulkkien kohdalla sanakirjat ja termipankit ovat kontekstietoon kohdalla parempia lähteitä, sillä sanakirjoissa ja termipankeissa on selkeästi esitetty mikä on kontekstietoa, ja tiedon pystyy löytämään silmäilemällä sanakirja-artikkelin läpi.

Esimerkiksi DWDS on hyödyllinen kääntäjien ja tulkkien näkökulmasta, sillä sieltä löytyy listaus sanoista, joita käytetään kunkin termin kanssa. Sanat on myös merkitty eri kokoisilla fonteilla sen mukaan, miten usein ne esiintyvät termin kanssa. DWDS on myös luotettava lähde ja termin erikoisala on myös helposti löydettävissä omasta kohdastaan. Glosbe ja Linguee sanakirjat ovat hyödyllisiä lähteitä kääntäjien ja tulkkien etsiessä termitietoa, sillä ne antavat esimerkkikatkelmien kautta tietoa termin käytöstä. Esimerkit on myös poimittu luotettavista lähteistä, joten esimerkeistä saatava kontekstietoa on myös luotettavaa.

6.4 Termin tyyli ja rekisteri

TaaS-tutkimuksessa (2014, 10) mainitaan kieliammattilaisten etsivän tietoa myös termin tyylistä ja rekisteristä (24 %). Tyyli- ja rekisteritieto on tärkeää, jotta termiä osataan käyttää oikein ja se sopii tekstiin tai puheeseen. Tarkastelussa olleista sanakirjoista löytyi muihin kieliammattilaisten tarvitsemaan tietoon verrattuna vain vähän tietoa tyylistä. Ainoastaan kahdesta tietolähteestä löytyi jotakin tietoa termin tyyliin liittyen. Termin tyyliin ja rekisteriin liittyvää tietoa löytyi vain IATE termipankista ja Duden sanakirjasta (Kuva 16).

Kuva 16. Tyyli ja rekisteritietoa IATE termipankissa termin *pääomalaina* kohdalla (ruutukaappaus 07.04.2022)

IATE termipankissa tyyliin liittyvää tietoa löytyi termien rakennerahasto ja pääomalaina kohdalla. Rakennerahasto termin kohdalla annetaan tietoa siitä, mitkä ovat termin entiset nimikkeet ja annetaan tietoa siitä, ettei termin vanhentunutta muotoa käytettäisi. Termin *pääomalaina* kohdalla tietoa annetaan tietoa siitä, millä muilla nimityksillä voidaan viitata samaan asiaan kuin pääomalaina.

Jos synonyymit lasketaan tyyli ja rekisteritiedoksi, niitä oli löydettävissä useammista tarkasteltavista sanakirjoista ja termipankeista. Synonyymit voidaan katsoa liittyviksi tyyli ja rekisteritietoon, sillä on tärkeää pohtia, käyttäkö löytämäänsä termiä vai mahdollista synonyymia, ja mikä ero näillä on keskenään. Usein synonyymit eroavat juuri tyylin ja rekisterin kannalta toisistaan, ja jokin toinen saattaa olla puhekielessä käytetty ilmaus, kun taas toista voidaan käyttää yleiskielessä.

Esimerkiksi Duden ja DWDS tarjosivat usean termin kohdalla tietoa mahdollisista synonyymeista. Esimerkiksi Duden tarjosi saksankieliselle termille *Bilanz* synonyymeiksi termejä *Kontoabschluss*, *Schlussbilanz* ja *Abschlussbilanz*. Synonyymien kohdalla oli myös mainittuna mihin erikoisalaan ne kuuluvat. Kaikki synonyymit oli luokiteltu kuuluvaksi talouden tai kaupan erikoisalaan. Duden sanakirjassa on myös olemassa synonyymisanakirja, jos kääntäjä tai tulkki haluaa perehtyä synonyymeihin tarkemmin. DWDS tarjosi *Bilanz* termille eri synonyymeja, mitä Duden tarjosi. DWDS sanakirjan mukaan synonyymeja *Bilanz*

termille olivat esimerkiksi *Ergebnis*, *Jahresabschluss* ja *Schlussrechnung*. Synonyymeja klikkaamalla pääsi tarkastelemaan paremmin, missä yhteydessä niitä yleensä käytetään.

6.5 Kieliopilliset tiedot

TaaS-tutkimuksen (2014, 10) mukaan 21,7 % kieliammattilaisten tarvitsemasta termitiedosta on kieliopillista tietoa. Kieliopittietoa oli saatavilla tarkasteltavista sanakirjoista ja termipankeista suppeasti, ja kieliopillinen tieto painottui taivutuksiin, sanan sukuun sekä sijamuotoihin (Kuva 17). Kieliopillista tietoa on vain vähän saatavilla kääntäjien ja tulkkien käyttämissä tietolähteissä luultavasti siksi, että kieliopittiedon ajatellaan jo olevan tuttua kääntäjille ja tulkeille. Kuitenkin esimerkiksi sanan suku on juuri sellaista kieliopillista tietoa, jonka kääntäjä ja tulkki saattaa haluta tarkistaa ennen termin käyttöä. Sanakirjat sisältävät myös paljon muuta tietoa, kuten edellä on todettu. Tila ei sähköistenkään sanakirjojen kohdalla riitä käsittelemään kunkin termin kieliopillisia piirteitä, ja sanakirja-artikkelit eivät voi olla kovin laajoja, jotta tieto on helposti löydettävissä ja jotta sanakirja artikkeli pysyy selkeänä.

Bilanz ^ ↵ noun feminine + kielioppi

IPA
/biˈlants/

KIELIOPPI

Bilanz f. (genitive **Bilanz**, plural **Bilanzen**)

Bilanz f (genitive **Bilanz**, plural **Bilanzen**) ; Declension of Bilanz

	SINGULAR			PLURAL	
	INDEF.	DEF.	NOUN	DEF.	NOUN
NOMINATIVE	eine	die	Bilanz	die	Bilanzen
GENITIVE	einer	der	Bilanz	der	Bilanzen
DATIVE	einer	der	Bilanz	den	Bilanzen
ACCUSATIVE	eine	die	Bilanz	die	Bilanzen

• von Rechnungen

Kuva 17. Kieliopittietoa Glosbe sanakirjassa termistä *Bilanz* (ruutukaappaus 07.04.2022)

Tarkastelluista tietolähteistä Wikipedia, Linguee ja IATE termipankki eivät tarjonneet talouden alan termien kohdalla kieliopillista tietoa. Koska Wikipedia on vapaa ensyklopedia, sen artikkelien ei voidakaan olettaa tarjoavan kääntäjien ja tulkkien tarvitsemaa kieliopillista tietoa, sillä Wikipedian ensisijaisena tavoitteena on avata sitä, mitä termi tarkoittaa. Kuten aiemmissa

luvuissa todettiin, Linguee on korpusmainen sanakirja, joka sisältää vain käyttöesimerkkejä jo julkaistuista teksteistä, joissa termi on mukana. Se ei ole tyyliltään ja rakenteeltaan sellainen sanakirja, joka sisältäisi kieliopillista tietoa, eikä se ole kyseisen sanakirjan tarkoitus. IATE termipankki puolestaan on käytössä esimerkiksi Euroopan Unionin kääntäjillä, jotka tuntevat perusteellisesti kohdekielen kieliopin, joten kielioppia ei ole kyseisessä tietolähteessä relevanttia tarkastella. Termipankit keskittyvät pitkälti vastineisiin ja erityisesti määritelmiin.

Duden ja DWDS yksikielisissä sanakirjoissa esiintyy kieliopillisena tietona vain sanaluokka, sanan suku sekä monikko. Yksikieliset sanakirjat on tehty kielten natiivikäyttäjille sekä kieltä jo osaaville, joten myöskään niiden kohderyhmän tarpeisiin ei kuulu kieliopillinen tieto vaan eniten juuri määritelmät ja konteksti. Sanan suku esiintyi monessa tässä tutkielmassa tarkastellussa sanakirjassa ja termipankissa, sillä sanan sukuun on olemassa sääntöjä, mutta myös paljon poikkeuksia. Myös monikkomuoto esiintyi monessa sanakirjassa ja termipankissa.

Glosbe ja MOT Saksa sanakirjoissa sekä painetussa Taloussanastossa on analyysin tulosten mukaan samankaltaista kieliopillista sisältöä. Kaikissa näissä sanakirjoissa on mainittuna sananluokka, johon termi kuuluu. Lisäksi on mainittu sanan suku. Lisäksi Glosbe ja MOT Saksa sanakirjoissa on mainittuna sanan monikkomuoto. Muuta kieliopillista tietoa, joka esiintyy näissä kolmessa sanakirjassa, on sijamuodot. Glosbe sisältää tarkastelluista tietolähteistä eniten kieliopillista tietoa. Glosbe sanakirjassa on eritelty sijamuotojen taivutus nominatiivissa, akkusatiivissa, datiivissa ja genetiivissä taulukon muodossa. Usein kaksikieliset sanakirjat sisältävätkin kielioppitietoa, sillä ne on tehty suurimmaksi osaksi kielen oppimistarkoitukseen, ja kohderyhmänä on myös kieltä heikommin osaavat.

Kääntäjille ja tulkeille useimmat tarkastelun kohteena olevista lähteistä ovat hyödyllisiä kieliopillisen tiedon kohdalla. Sanan suku sekä monikkomuoto ovat sellaisia kieliopillisia seikkoja, joita varmasti kokenutkin kääntäjä ja tulkki tai muu kieliammattilainen voi joutua tarkistamaan. Termin suku on tärkeää mainita sanakirjoissa ja termipankeissa, sillä jos kyseessä on kääntäjälle tai tulkille täysin tuntematon termi, voidaan tarvita tällaista kieliopillista perustietoa. Perustavanlaatuisia kielioppitietoa ei voida sanakirjoissa esittää jo pelkästään tilan puutteen vuoksi. Vaikka sähköisissä sanakirjoissa olisikin tilaa esittää enemmän kieliopillista tietoa, sanakirja-artikkelit muuttuvat tiedon määrän kasvaessa monimutkaisiksi. On olemassa myös erillisiä kielioppiteoksia sekä painetussa että sähköisessä muodossa, josta voi tarkistaa haluamansa kieliopillisen tiedon. Esimerkiksi tässä tutkielmassa aineistona olevassa Duden

online versiossa on oma sivusto kieliopille ja Duden Grammatik kirja löytyy myös painettuna versiona.

6.6 Kuvat ja kollokaatiot

TaaS-tutkimuksen (2014, 10) mukaan vähiten kääntäjät ja tulkit etsivät kuvia ja kollokaatioita. Wikipedia oli ainut tarkastelluista tietolähteistä, joka sisälsi kuvia saksankielisessä artikkelissa hakusanalla *Bilanz*. Muissa tarkastelluista tietolähteistä ei esiintynyt kuvia. Yleensä kuvia saatetaan käyttää havainnollistamaan jonkin tarkoitteen rakennetta tai osia, ja kuvia käytetään pääsääntöisesti havainnollistamaan monimutkaisia termejä.

Kääntäjä tai tulkki voi hyötyä kuvista monella tapaa. Kuvien avulla voidaan hahmottaa monimutkainen ja vieraan erikoisalan termi helpommin kuin lukemalla määritelmää. Kuvien avulla voidaan myös havainnollistaa jotakin erikoisalan osaa tai jopa koko erikoisalaa, jolloin kuvasta on hyötyä kääntäjille ja tulkeille, sillä sen avulla saadaan käsitys erikoisalasta. Tällöin myös alan tekstien kääntäminen tai tulkkaminen on helpompaa. Kuvien avulla voidaan esittää myös esimerkkejä kuten tekstin muodossakin. Myös erilaisia matemaattisia kaavioita on selkeä esittää kuvan avulla. Kuvia käytetään kuitenkin tarkastelluissa tietolähteissä vähän, ja niille ei ole talouden erikoisalalla niin suurta tarvetta. Kuitenkin myös käsitekartat voidaan mieltää kuviksi, ja niille on käyttöä myös talouden erikoisalalla. Esimerkiksi lääketieteessä tai tekniikan alalla kuvien avulla pystytään havainnollistamaan paremmin esimerkiksi jonkin laitteen osia tai vaikka jotakin sairautta ja sen ilmenemismuotoja.

Kollokaatioita eli vakiintuneita ilmauksia puolestaan esiintyi Duden ja DWDS sanakirjoissa sekä IATE termipankissa. Duden ja DWDS sanakirjoissa kollokaatiot esitetään ryhmänä sanoja, jotka esiintyvät usein kyseisen termin kanssa (Kuva 18). Useimmat kollokaatioissa esiintyvistä sanoista ovat adjektiiveja ja verbejä, mutta mukana on myös joitain substantiiveja. IATE termipankissa puolestaan kollokaatiot esitetään omina artikkeleinaan allekkain, ja ne ovat vakiintuneita termejä, eivätkä termin ja verbin tai adjektiivin liittoja, kuten Duden ja DWDS sanakirjoissa.

[Abbau](#) [Anteil](#) [Bedienung](#) [Berücksichtigung](#) [Reduktion](#)
[Refinanzierung](#) [Restrukturierung](#) [Umschuldung](#)
[Zunahme](#) [Zuwachs](#) [abbauen](#) [aufgenommen](#) [aufnehmen](#)
[aufrechnen](#) [beschaffen](#) [betragend](#) [einsetzen](#) [kurzfristig](#)
[landwirtschaftlich](#) [langfristig](#) [nachrangig](#) [reduzieren](#) [umwandeln](#)
[verlusttragend](#) [verzinslich](#) [wandelbar](#)
[wandlungsfähig](#) [zurückgreifen](#)

Kuva 18. Kollokaatiotietoa DWDS sanakirjassa termistä *Fremdkapital* (ruutukaappaus 07.04.2022)

Kääntäjä ja tulkki voivat hyötyä monella tapaa kollokaatioista. Siksi onkin mielenkiintoista, että TaaS-tutkimuksen (2014) raportin mukaan terminologisen tiedon yhteydessä kollokaatioita etsitään vain vähän (17,6 %). Tämä voi johtua esimerkiksi siitä, että kääntäjä ja tulkki ovat kielen ammattilaisia, jotka tuntevat työkielen perusteellisesti, jolloin kollokaatiot ovat jo ennestään tuttuja, eikä niitä tarvitse erikseen etsiä. Kuitenkin termien ja erityisesti vieraiden termien kohdalla kollokaatiot eivät välttämättä ole kääntäjille ja tulkeille kaikista tutumpia. Myös kollokaatioiden löytäminen eri tietolähteistä saattaa olla syynä siihen, etteivät kääntäjät ja tulkit etsi niitä kovin paljoa. Esimerkiksi tarkastelluista sanakirjoista ja termipankeista vain kolmesta löytyi terminologista tietoa kollokaatioista.

Kääntäjä ja tulkki voivat kollokaatioiden avulla löytää mahdollisimman sopivia kohdekielisiä, vakiintuneita ilmauksia. Tällöin käännöksestä ja tulkkeesta on mahdollista saada mahdollisimman toimiva kohdekielen ilmaus. Jos kääntäjä tai tulkki ei ole varma esimerkiksi mitä verbiä jonkin termin kanssa yleensä käytetään, on tieto termin mahdollisista kollokaatioista erittäin hyödyllistä. Etenkin, jos kääntäjä tai tulkki työskentelee erikoisalan parissa, joka ei ole entuudestaan kovin tuttu.

7 PÄÄTELMÄT

Tutkielman tavoitteena oli tarkastella, mistä sanakirjoista, termipankeista ja ensyklopediasta löytyy talouden erikoisan termejä. Tutkielma tarkasteli myös, mitä tietoa termeistä on saatavilla ja TaaS-tutkimuksen (2014) pohjalta tarkasteltiin sitä, onko eri tietolähteiden terminologinen tieto sellaista, jota kääntäjät ja tulkit työssään tarvitsevat. Tutkielman aineistona olivat yksikieliset sanakirjat Duden ja DWDS, kaksikieliset sanakirjat MOT Saksa, Linguee ja Glosbe, erikoisalojen termipankit TEPA-termipankki ja IATE termipankki, MOT Saksan tekniikka ja kauppa sekä Taloussanasto. Tarkasteltavat talouden alan termit olivat *tase*, *rakennerahasto*, *pääomalaina*, *ostovelka* ja *vieras pääoma*.

Jokaisesta sanakirjasta, termipankista ja Wikipediasta löytyi talouden erikoisan termejä. Kaikista tietolähteistä löytyi kohdekielisiä termivastineita, mutta määritelmiä löytyi suhteellisen vähän. Määritelmiä sisälsivät Wikipedia, Duden, DWDS, TEPA-termipankki ja IATE termipankki sekä Taloussanasto. Konteksti ja kielioppitietoa löytyi myös useammasta tietolähteestä. Vähiten tietoa löytyi termien tyylistä ja rekisteristä sekä kuvia ei esiintynyt kuin vain yhdessä tarkastelluista tietolähteistä. Sanakirjoista, termipankeista ja Wikipediasta löytyi siis juuri TaaS-tutkimuksen (2014, 10) raportissa mainittuja terminologisia tietoja, joita kääntäjä ja tulkki työssään tarvitsevat.

Kääntäjän ja tulkin näkökulmasta tietoa termin tyylistä ja rekisteristä on vain vähän tarjolla eri sanakirjoissa ja termipankeissa. Tulosten valossa voidaan todeta, että pääpaino sanakirjoilla ja termipankeilla on kuitenkin määritelmässä ja vastineissa. Näitä kahta tietoa etsitään termipankeista ja sanakirjoista eniten, joten on luontevaa, että sanakirjojen ja termipankkien pääpaino on niissä. Kuitenkin 24 % kieliammattilaisten etsimästä tiedosta on TaaS-tutkimuksen (2014, 10) mukaan kuitenkin tyyli ja rekisteritietoa. Prosentuaalisesti siis tyyli tietoa termeistä etsitään paljon, joten sanakirjoja ja termipankkeja kehittäessä olisi tärkeää kiinnittää tähän huomiota.

Huomionarvoista on se, että kaikkia kääntäjien ja tulkkien tarvitsemia tietoja löytyi tietolähteistä, tosin mikään tarkastelluista tietolähteistä ei tarjonnut kaikkia kääntäjien ja tulkkien tarvitsemia terminologisia tietoja. Tästä syystä voidaan todeta, että kääntäjien ja tulkkien onkin hyödyllistä käyttää useampia tietolähteitä samanaikaisesti ja olla tietoinen

mahdollisimman monesta eri sanakirjasta, termipankista ja ensyklopediasta. On tärkeää myös, että kääntäjä ja tulkki tietää millainen sanakirja on, mitä tietoa se tarjoaa ja miten sitä tulee käyttää. Jos kääntäjä tai tulkki etsii mahdollisimman laajaa määritelmää termille, on Wikipedia tai esimerkiksi Duden ja DWDS sanakirjat mahdollinen ja hyödyllinen lähde. Jos taas kieliammattilainen kaipaa tietoa termin kontekstista ja käytöstä, voisi Glosbe tai Linguee olla paras mahdollinen lähde tälle tiedolle. Tietolähde kannattaa valita sen mukaan, mitä tietoa on etsimässä, ja myös tästä syystä on tärkeää tutkia ja tarkastella kääntäjien ja tulkkien käyttämiä tietolähteitä.

Yllättävää tutkimustuloksissa oli se, että yleiskielen sanakirjoista löytyy tarkasteltua erikoisalan sanastoa. Voisi olettaa, että erikoisalojen sanastoa löytyy vain termipankeista ja ensyklopedioista, jotka on suunniteltu tarjoamaan erikoisalaan liittyvää terminologista tietoa. Nykyään kuitenkin yleiskielen ja erikoisalan suhde on häilyvä, ja esimerkiksi median myötä eri erikoisalojen sanastot ovat tulleet osaksi yleiskieltä (Nuopponen & Pilke 2016, 58–59). Myöskään se, esiintyykö termi yleiskielen sanakirjassa, ei enää kerro siitä, onko sana termi vai yleiskielen sana (Schmitt 2016, 173–174). Joitakin erikoisalan termejä käytetään siis myös yleiskielessä, ja niitä käytetään samassa merkityksessä kuin erikoisalasta puhuttaessa eli kyse ei ole samankaltaisesta yleiskielen sanasta. Nykyään on paljon tietoa kaikkien saatavilla, joten myös sanakirjoissa on tarpeen olla mukana myös termejä eri aloilta. Tutkielman tarkastelun kohteena oleva talouden erikoisala on esimerkiksi tekniikan ja lääketieteen ohella yksi yleisimmistä ja laajimmista erikoisaloista. Tästä syystä talouden alan termejä esiintyy myös yleiskielen sanakirjoissa. Jos kyseessä olisi jokin pienempi ja harvinaisempi erikoisala, voidaan olettaa, ettei sen alan termejä välttämättä löytäisi yleiskielen sanakirjoista.

Tutkielmassa tarkastelluista termeistä esimerkiksi termi *tase* on sellainen, joka on käytössä myös yleiskielessä, ja monet tuntevat kyseisen termin merkityksen. Termin yleisyys ja tunnettavuus vaikuttaa myös siihen, valitaanko se mukaan yleiskielen sanakirjoihin. Kaikki termit eivät kuitenkaan esiinny ensyklopedioissa ja termipankeissa ja usein mukana onkin yleisimmät termit. Talouden alalla termit myös muuttuvat nopeasti, joten siksi esimerkiksi painetuissa sanakirjoissa ja sanastoissa saattaa olla puutteita.

Kääntäjien ja tulkkien kannattaa käyttää monia sanakirjoja ja termipankkeja rinnakkain myös siksi, että tällä tavalla voidaan olla varmoja siitä, että on valittu oikea ja kontekstiin sopiva termi. Jos termivastineita tarkastellaan vain yhdestä tietolähteestä, voidaan valita termi, joka ei ehkä olekaan paras mahdollinen vaihtoehto. Kaikissa tietolähteissä ei esimerkiksi mainita

termin kontekstia, joten useamman tietolähteen tarkastelu auttaa hahmottamaan monen termivastineen kontekstin. Joissain tietolähteissä saattaa myös olla vanhentunut termi tai ehdotuksena saattaa olla termi, jota käytetään harvemmin. Jos monesta tietolähteestä saa saman termivastineen hakutuloksena, on se merkki siitä, että termiä voidaan käyttää käänöksessä tai tulkkeessa. Kuten aiemmin todettiin ovat eri tietolähteet sisällöltään erilaisia ja ne sisältävät erilaista terminologista tietoa (Kudashev & Pasanen 2005, 75–77).

Tärkeä havainto sanakirjoja, termipankkeja ja Wikipediaa tutkiessa oli se, että terminologisen tiedon saatavuus korreloi TaaS-tutkimuksen (2014) raportin kanssa. TaaS-tutkimuksen raportin mukaan kieliammatillaiset etsivät eniten vastineita ja määritelmiä. Tässä tutkielmassa tarkastellut tietolähteet tarjosivat eniten juuri kohdekielisiä vastineita sekä määritelmiä. Myös kontekstietoa ja kieliopillista tietoa oli tarjolla kohtalaisesti. Vähiten tietoa oli tarjolla juuri termin tyylistä ja rekisteristä sekä kuvatieta ei ollut tarjolla kuin yhdessä tarkastelluista sanakirjoista, termipankeista. Myös TaaS-tutkimuksen (2014, 10) mukaan kuvatieta sekä tyylitietoa etsitään termien kohdalla vähiten. Tähän perustuen voidaan todeta, että tarkastellut tietolähteet sisältävät juuri niitä asioita, joita kieliammatillaiset etsivät termien kohdalla. Voidaan päätellä, että tarkastelluista tietolähteistä on kieliammatillisille hyötyä, sillä ne sisältävät kääntäjien ja tulkkien eniten etsimää tietoa. Tulevaisuudessa voisi kiinnittää huomiota sanakirjojen ja termipankkien kohdalla siihen, että ne tarjoaisivat myös kääntäjien ja tulkkien harvemmin tarvitsemaa tietoa, jota on hankala löytää tietolähteistä, ja jota on vähän tarjolla. Joskus tällainen tieto on käänöksen tai tulkkeen onnistumisen kannalta todella tärkeässä roolissa.

Terminologisten tietojen saavutettavuutta voidaan tarkastella niin määrällisyyden kuin laadunkin näkökulmasta (Kudashev 2020, 202–203). Määrällisyys tutkimustulosten kannalta tarkoittaa sitä, että kaikkea kieliammatillisten tarvitsemaa tietoa ei löytynyt tarkastelluista sanakirjoista, termipankeista ja Wikipediasta, eikä mikään tarkastelluista tietolähteistä sisältänyt kaikkia kieliammatillisten tarvitsemia tietoja. Laadullisesti parhaimpia tietolähteitä olivat TEPA-termipankki, IATE termipankki, Linguee ja Glosbe, sillä niiden hakutulokset perustuivat luotettaviin lähteisiin, ja lähteet oli merkitty näkyviin tuloksiin

Kääntäjien ja tulkkien tiedonhaku on aihe, joka tuskin vanhenee koskaan. Se tosin muuttuu muotoaan, koska tietolähteet kehittyvät nopeaan tahtiin. Uusia tiedonhaun kanavia, käänösmuistiohjelmiä ja termipankkeja kehitetään jatkuvasti. Siksi onkin tärkeää, että aihetta tutkitaan myös tulevaisuudessa, ja että kääntäjien ja tulkin tiedonhaakuun kiinnitetään enemmän

huomiota. Myös termeihin ja terminologiseen tietoon on syytä myös jatkossa kiinnittää huomiota, sillä myös termit muuttuvat nopeaan tahtiin (Kudashev 2022). Nopeasti kehittyvien erikoisalojen kuten lääketieteen, teknologian ja talouden termeihin ja niiden jatkuvaan muutokseen on tärkeää keskittyä.

Terminologisen tiedon saatavuutta sanakirjoissa, termipankeissa ja ensyklopedioissa voisi jatkossa tutkia usealla eri tavalla. Voitaisiin kerätä tietoa siitä, mitä tiedonhaun kanavia kääntäjät ja tulkit todellisuudessa käyttävät. Voitaisiin myös tutkia, onko tiedonhaun kanavien joukossa lähteitä, jotka eivät kuulu sanakirjoihin, termipankkeihin tai ensyklopedioihin.

Samalla tavalla voitaisiin tutkia myös jonkin toisen erikoisalan termien löytymistä eri sanakirjoista, termipankeista ja Wikipediasta ja esimerkiksi verrata kahden eri erikoisalan saatavilla olevaan termitietoon. Olisi mielenkiintoista tarkastella myös muita tietolähteitä, joita ei ole tässä tutkielmassa tarkasteltu sekä sitä, miten niistä löytyy erikoisalan termejä. Sanakirjojen, termipankkien ja ensyklopedioiden luotettavuus ja määritelmät voisivat olla tulevaisuudessa myös tarkastelun kohteena.

LÄHTEET

Aineistolähteet

Business Finland tilinpäätös 2020.

https://www.businessfinland.fi/492a8b/globalassets/finnish-customers/about-us/tulosohjaus/bf_tilinpaaotos_2020.pdf. (09.03.2022)

Duden Onlinewörterbuch. <https://www.duden.de/>. (09.03.2022)

DWDS digitales Wörterbuch der deutschen Sprache. <https://www.dwds.de/>. (09.03.2022)

Glosbe. <https://glosbe.com/fi/de/>. (09.03.2022)

IATE European Union Terminology. <https://iate.europa.eu/home>. (09.03.2022)

Linguee. <https://www.linguee.com/>. (09.03.2022)

MOT Saksa. <https://www-sanakirja-fi.libproxy.tuni.fi/finnish-german>. (09.03.2022)

MOT Saksan tekniikka ja kauppa. <https://www-sanakirja-fi.libproxy.tuni.fi/finnish-german>. (09.03.2022)

Taloussanasto: yritys- ja kansantaloutta suomeksi, ruotsiksi, englanniksi ja saksaksi 1998. Tampere: Tammer-Paino Oy.

TEPA-termipankki. <https://termipankki.fi/tepa/fi/>. (09.03.2022)

Wikipedia. <https://de.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Hauptseite>. (09.03.2022)

Wikipedia. <https://fi.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Etusivu>. (09.03.2022)

Kirjallisuuslähteet

Atkins, B. T. Sue, & Michael Rundell 2008. *The Oxford Guide to Practical Lexicography*. Oxford: Oxford University Press.

Cabré, Castellví, M. Teresa, Juan Sager & Janet Ann 1999. *Terminology Theory, methods and applications*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

Ctrl Print 2020. Vuosikertomusprojekti kääntäjän silmin.

<https://ctrlprint.fi/tietopankki/vuosikertomusprojekti-kaantajan-silmin/>. (03.01.2022)

Flinz, Carolina 2011. The microstructure of Online Linguistics Dictionaries: obligatory and facultative elements. Teoksessa Iztok Kosem & Karmen Kosem, *Electronic Lexicography in*

the 21st century: New applications for new users. Slovenia: Institute for Applied Slovene Studies, 83–88.

Gile, Daniel 1993. Translation/interpretation and knowledge. Teoksessa Yves Gambier & Jorma Tommola (toim.), *Translation & Knowledge*, Turku: University of Turku, 67–87.

Gile, Daniel 2009. *Basic Concepts and Models for Interpreter and Translator Training*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

Gile, Daniel, Gyde Hansen & Nike K. Pokorn 2010. *Why Translation Studies Matters*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

Hirvonen, Maija, Tuija Kinnunen & Liisa Tiittula 2020. Viestinnän saavutettavuuden lähtökohtia. Teoksessa Mikael Åkermarck, Maija Hirvonen & Tuija Kinnunen (toim.), *Saavutettava viestintä: yhteiskunnallista yhdenvertaisuutta edistämässä*. Helsinki: Gaudeamus, 13–32.

Huhtaniemi, Anette 2021. Sanasto tulkkaustoimeksiantoon valmistautumisen välineenä: Kehyksenä follo eli asiantuntija-avusteinen huoltoriitojen tuomioistuinsovittelu. Tampereen yliopisto, pro-gradu tutkielma
<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/131216/HuhtaniemiAnette.pdf?sequence=2&isAllowed=y>.

Kudashev, Igor & Päivi Pasanen 2005. Kääntäjän ja tulkin tiedonhausta ja tiedonhallinnasta. Teoksessa Hilka Yli-Jokipii, *Kielen matkassa multimediaan: Näkökulmia kääntämisen tutkimiseen ja opiskelemiseen*. Helsinki: Helsingin yliopisto, 75–92.

Kudashev, Igor 2020. Sähköiset työkalut auttavat parantamaan terminologisen tiedon saavutettavuutta. Teoksessa Maija Hirvonen & Tuija Kinnunen (toim.), *Saavutettava viestintä: Yhteiskunnallista yhdenvertaisuutta edistämässä*. Helsinki: Gaudeamus, 199–211.

Kudashev, Igor 2022. Leksikografiset lähteet sanastotyössä. Luento Terminologian teoria ja käytäntö -kurssilla. Tampereen yliopisto 17.02.2022.

Kujamäki, Pekka & Riitta Jääskeläinen 2008. Korpukset kääntäjän apuna. Teoksessa Riitta Oittinen & Pirjo Mäkinen (toim.), *Alussa oli käänös*. Tampere: Tampereen yliopisto, 239–252.

Landau, Sidney I. 2001. *Dictionaries: the Art and Craft of Lexicography*. Cambridge: Cambridge University Press.

Lew, Robert & Agnieszka Szarowska 2017. Evaluating online bilingual dictionaries: The case of popular free English-Polish dictionaries. *ReCall*: 29, 138–159.

Moon, Rosamund 2016. Explaining Meaning in Learner's Dictionaries. Teoksessa Philip Durkin, *The Oxford Handbook of Lexicography*. Oxford: Oxford University Press.

Munske, Horst Haider 2016. Lexikologie und Wortgeschichte. Teoksessa Horst Haider Munske & Georg Stötzel, *Germanistik Forschungsstand und Perspektiven*. Berlin: Walter de Gruyter.

Nielsen, Jakob 1993. *Usability Engineering*. Boston: Academic Press.

Norri, Juhani 2018. Definitions of some sensitive medical words in dictionaries of english. *International Journal of Lexikography*. 31:3, 253–273.

Nuopponen, Anita 1999. Mihin terminologian teoriaa ja menetelmiä voidaan hyödyntää? Teoksessa Kaisa Kuhmonen, *Toimikunnista termitalkoisiin: 25 vuotta sanastotyön asiantuntemusta*. Helsinki: Tekniikan sanastokeskus, 91–98.

Nuopponen, Anita & Nina Pilke 2016. *Ordning och reda: terminologilära i teori och praktik*. Stockholm: Norstedts.

Nykänen, Olli & Virpi Kalliokuusi 1999. Sanastotyön sanastoa. Teoksessa Kaisa Kuhmonen, *Toimikunnista termitalkoisiin: 25 vuotta sanastotyön asiantuntemusta*. Helsinki: Tekniikan sanastokeskus, 174–183.

Pasanen, Päivi 2015. Terminologinen käsiteanalyysi asiatekstinkääntäjän työvälineenä. Teoksessa Sirkku Aaltonen, Nestori Siponkoski & Kristiina Abdallah, *Käännetyt maailmat: johdatus käännösviestintään*. Helsinki: Gaudeamus.

Pasanen, Päivi 2020. Internetissä julkaistut erikoisalojen sanastot tiedon saavutettavuuden edistäjinä. Teoksessa Mikael Åkermarck, Maija Hirvonen & Tuija Kinnunen, *Saavutettava viestintä: yhteiskunnallista yhdenvertaisuutta edistämässä*. Helsinki: Gaudeamus, 270–287.

Sanastokeskus 2020. Käsitä käsitteet, tartu termiin. http://www.tsk.fi/tiedostot/kurssit/perehdytys_sanastotyohon.pdf. (12.02.2022)

Schippan, Thea 2012. *Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache*. Berlin: Max Niemeyer Verlag.

Schmitt, Peter A. 2016. *Handbuch technisches Übersetzen*. Berlin: BDÜ Fachverlag.

Schäffner, Christina 1993. Meaning and knowledge in translation. Teoksessa Yves Gambier & Jorma Tommola (toim.), *Translation & Knowledge*. Turku: University of Turku, 155–167.

Suojanen, Tytti, Kaisa Koskinen & Tiina Tuominen 2012. *Käyttäjäkeskeinen kääntäminen*. Tampere: Tampereen yliopisto.

Svensén, Bo 1987. *Handbok i lexikografi: principer och metoder i ordboksarbetet*. Stockholm: Esselte Studium.

TaaS Terminology as a Service 2014. Final Publishable Summary. <http://www.taas-project.eu/uploads/TaaS%20Project%20Final%20Publishable%20Summary.pdf> (13.01.2022)

Thelen, Marcel 2015. The Interaction between Terminology and Translation. Or Where Terminology and Translation meet. *Trans-kom* 8, 347–381.

Tieteen termipankki: hakusana *käsite*. 2022. <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Terminologiaoppi:k%C3%A4site>. (18.04.2022)

Tieteen termipankki: hakusana *käännösvastine*. 2022. <https://tieteentermipankki.fi/wiki/K%C3%A4%C3%A4nn%C3%B6stiede:k%C3%A4%C3%A4nn%C3%B6svastine>. (18.04.2022)

Tieteen termipankki: hakusana *sana*. 2022. <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:sana>. (18.04.2022)

Tieteen termipankki: hakusana *terminologia*. 2022. <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Nimitys:terminologia> (19.04.2022)

Tietoarkisto 2021. Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/>. (13.02.2022)

Varantola, Krista 1998. Mitä kääntäjä odottaa sanakirjaltaan? *Terminfo* Vol. 3, 14–17.

Varantola, Krista 2008. Sanakirjoista ja sanakirjojen käyttäjistä. Teoksessa Riitta Oittinen & Pirjo Mäkinen (toim.), *Alussa oli käännös*. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy, 215–239.

Vehmas-Lehto, Inkeri 2009. Määritelmät sanakirjan toimittajan käsissä. Teoksessa Inkeri Vehmas-Lehto, *Puusta katsoen: Metsätermit ja metsäsanakirjan laadinta*. Helsinki: Helsingin yliopisto, 125–148.

Vehmas-Lehto, Inkeri 2010. Termit kääntäjän näkökulmasta. Teoksessa Niina Nissilä & Nestori Siponkoski (toim.), *Kieli ja tunteet. Language and Emotions. Käännösteoria, ammattikielet ja monikielisyys. VAKKI-juhlasymposiumi XXX 12.–13.2.2010*. Vaasa: Vaasan yliopisto, 361–372.

Volanen, Sanna 2015. *Translating with the Web*. Turun yliopisto, pro-gradu tutkielma. <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/113537/Volanen2015gradu.pdf?sequence=2&isAllowed=y>.

DEUTSCHE KURZFASSUNG

Universität Tampere
Fakultät für Informationstechnologie und Kommunikationswissenschaften
Masterstudien Mehrsprachige Kommunikation und Translationswissenschaft
Studienrichtung Übersetzen und Dolmetschen Finnisch-Deutsch

NIEMI, IDA-KAISA: Informationserfassung bei Übersetzer und Dolmetscher: wirtschaftliche
Termini in Wörterbüchern, Terminologiedatenbanken und Wikipedia

Masterarbeit: 55 Seiten
Deutsche Kurzfassung: 11 Seiten

April 2022

1 Einleitung

Fähigkeiten zur Informationserfassung ist eine der wichtigsten Kompetenzen beim Übersetzen und Dolmetschen und deswegen ist es wichtig, dieses Thema zu untersuchen (Kudashev/Pasanen 2005, 75). Fähigkeiten zur Informationserfassung werden im Arbeitsleben gebraucht, besonders wenn Fachtexte übersetzt werden. Die Informationserfassung ist wichtig, auch wenn die Übersetzer oder Dolmetscher nicht mit Terminologie arbeiten, und die Auswahl der richtigen Termini beeinflusst die Qualität der Übersetzung.

Die Übersetzer und Dolmetscher verwenden Wörterbücher und Terminologiedatenbanken, um passende Termini oder grammatikalische, stilistische und enzyklopädische Informationen zu finden. Es ist auch wichtig, verschiedene Wörterbücher oder Terminologiedatenbanken zu kennen, denn sie funktionieren alle anders und enthalten unterschiedliche Informationen. (Varantola 2008, 233–234.)

Das Thema ist auch relevant, weil 30 % der Arbeit der Übersetzer oder Dolmetscher¹ aus der Terminologiearbeit besteht (TaaS 2014). Die größten Probleme mit Übersetzungen sind

¹ Das generische Maskulinum wird verwendet

unpassende Termini, die die Verständlichkeit der Übersetzung negativ beeinflussen (Kudashev 2020, 199).

In dieser Arbeit habe ich das Fachgebiet Wirtschaft gewählt. Übersetzer und Dolmetscher suchen terminologische Information meist aus den Bereichen Medizin, Wirtschaft, Recht und Verwaltung (TaaS 2014). Das wirtschaftliche Fachgebiet entwickelt sich auch sehr schnell und insbesondere wirtschaftliche Termini verändern sich häufig.

Das Ziel dieser Untersuchung ist herauszufinden, ob es wissenschaftliche Termini in ausgewählten Wörterbüchern, Terminologiedatenbanken und Wikipedia gibt und welche terminologische Information geben diese verschiedenen Informationsquellen im Sprachenpaar Finnisch-Deutsch. Diese Untersuchung antwortet auf die Frage, ob diese terminologischen Informationen nützlich für Übersetzer und Dolmetscher sind, die wirtschaftliche Texte übersetzen oder dolmetschen.

Material dieser Untersuchung ist ein Jahresabschluss auf Finnisch von Business Finland aus dem Jahr 2020. Business Finland ist ein Team-Finnland-Netzwerk. Material ist auch fünf wirtschaftliche Termini, die aus dem Text gesammelt sind. Die finnischsprachlichen Termini sind: *tase* (Bilanz), *rakennerahasto* (Strukturfonds), *pääomalaina* (Nachrangiges Darlehen), *ostovelka* (Verbindlichkeit) und *vieras pääoma* (Fremdkapital). Material sind auch ausgewählte Wörterbücher (MOT Saksa, Linguee, Glosbe, Duden, DWDS), Terminologiedatenbanken (TEPA-termipankki, IATE, Taloussanasto, MOT Saksan tekniikka ja kauppa) und die Enzyklopädie Wikipedia.

Als Methode wird die qualitative Inhaltsanalyse verwendet. Dies bedeutet, dass aus dem Text verschiedene Merkmale erkannt, und die Merkmale kategorisiert werden. Auch die TaaS-Untersuchung (2014) wird als Hilfsmittel zur Kategorisierung verwendet. In der TaaS-Untersuchung (2014) wird erklärt, was für terminologische Information die Übersetzer und Dolmetschers suchen.

2 Theoretischer Bezugsrahmen

Wenn die Informationserfassung beim Übersetzer und Dolmetscher untersucht wird, ist es wichtig auch die Begriffe Barrierefreiheit und Benutzbarkeit näher zu betrachten. Die

Barrierefreiheit mit Informationserfassung beim Übersetzer und Dolmetscher bedeutet unter anderem wie viele Informationsquellen es für Übersetzer und Dolmetscher gibt, in welcher Form diese verfügbar sind und was für Information sie beinhalten (Kudashev 2020, 202). Die Benutzbarkeit bedeutet in diesem Kontext, dass ein Produkt effektiv und effizient verwendet werden kann (Suojanen, Koskinen/Tuominen 2012, 15). Diese zwei zentralen Termini sind wichtig, wenn die Inhalte der Informationsquellen untersucht werden.

Übersetzer und Dolmetscher verwenden meist Wörterbücher (Varantola 1998, 14). Wichtige Informationsquellen sind auch Wortschätze, Grammatiken, Handbücher und verschiedene Kurse und Seminare (Gile 2010, 91–92). Auch werden Enzyklopädien und Lehrbücher verwendet. Die verschiedenen Suchmaschinen und Textkorpora sind beliebt unter Übersetzern und Dolmetschern. (Varantola 1998, 15–16). Andere Informationsquellen sind zielsprachige Paralleltex te (Vehmas-Lehto 2010, 370).

Es gibt Unterschiede zwischen Informationserfassung beim Übersetzer und beim Dolmetscher aber beide suchen die gleichen Informationen. Beide brauchen linguistische Informationen, weil Übersetzen und Dolmetschen bedeutet, dass eine Nachricht aus der Ausgangssprache in die Zielsprache vermittelt wird. (Gile 1993, 67–68.) Es handelt sich nicht nur um linguistische Information, sondern auch Weltinformation und kulturelle Information (Schäffner 1993, 155–158).

2.1 Terminologie

Diese Untersuchung gehört zum Fachgebiet Terminologie, weil in dieser Untersuchung Termini und natürlich auch Fachsprache betrachtet werden, die wichtige Teile der Terminologie sind. Die zentralen Termini für diese Untersuchung sind *Wort*, *Begriffe* und *Terminus*. Ein Wort ist das kleinste, selbständige Teil der Sprache und es kann auch allein in einem Satz stehen. Es ist etwas konkretes wie ein Terminus. (Tieteen termipankki 2022.) Ein Begriff ist eine abstrakte Vorstellung, die nur in Gedanken existiert. Die Begriffe haben verschiedene Merkmale und mit Hilfe dieser Merkmale kann man Begriffe voneinander unterscheiden. (Nykänen/Kalliokuusi 1999, 174.) Ein Terminus ist ein linguistischer Ausdruck für Begriffe und Termini, die nur in verschiedenen Fachgebieten verwendet werden (Nuopponen/Pilke 2016, 61–65).

Mit Hilfe der Begriffsmerkmale werden Begriffe kategorisiert und Begriffssysteme geschaffen. Begriffssysteme beschreiben die Beziehungen zwischen Begriffen und analysieren auch Oberbegriffe, Unterbegriffe und nebengeordnete Begriffe. (Nuopponen/Pilke 2016, 17–22.) Die Begriffssysteme verändern sich, wenn sich ein Fachgebiet verändert (Nuopponen/Pilke 2016, 33). Es werden Begriffe analysiert und Begriffssysteme geschaffen, so dass zum Beispiel Übersetzer und Dolmetscher das Fachgebiet besser erkennen können und den passenden Terminus beim Übersetzen und Dolmetschen wählen können. (Nuopponen/Pilke 2016, 17–24.)

Die Termini gehören zu Fachtexten, die Fachsprache enthalten. Die Fachsprache ist eine Sprache, die ein bestimmtes Fachgebiet beschreibt und Informationen eines bestimmten Fachgebiets kategorisiert. (Nuopponen/Pilke 2016, 58.) Heutzutage ist es etwas schwierig zu sagen, welcher Text ein Fachtext ist und welcher nicht, denn die ganze Zeit kommen wegen der Medien und großer Datenmassen Termini zur Allgemeinsprache (Nuopponen/Pilke 2016, 58–59). Die Allgemeinsprache und Fachsprache unterscheiden sich grammatisch, stilistisch und strukturell, aber vor allem unterscheidet der Wortschatz (Schmitt 2016, 174). Die Allgemeinsprache wird jeden Tag im Alltagsleben verwendet, aber Experten in verschiedenen Bereichen verwenden Fachsprache in ihrer Kommunikation (Schmitt 2016, 183).

2.2 Lexikologie

Die Lexikologie untersucht ein Lexikon und wie verwendet und versteht die Leute verschiedene Wörter und wie hängen die Wörter zusammen. Die Lexikografie bedeutet die Erstellung von Wörterbüchern. Die Terminologie fängt mit Begriffen an, die in Gedanken sind, aber die Lexikografie beginnt mit konkreten Wörtern, deswegen ist die Perspektive dieser beiden Fachgebiete verschieden. (Cabré 1999, 29.)

In Rahmen dieser Untersuchung ist es wichtig zu betrachten, aus welchen Teilen die Wörterbuchartikel bestehen. Die Wörterbücher bestehen aus Wörterbuchartikeln, die ein bestimmte Wort erklären und beschreiben. Normalerweise kommt zuerst ein Wort oder Terminus und danach Informationen über die Aussprache und Grammatik. Diese grammatische Information beinhaltet normalerweise Information über Deklination oder Konjugation und Informationen über die Wortklasse. Auch wird der Stil des Wortes oder der Termini beschreiben. (Svensén 1987, 202–206.)

In Wörterbuchartikeln werden auch Etymologie, Synonyme und Homonyme erklärt. (Svensén 1987, 194–196). Es gibt auch Informationen über Redewendungen und Beispiele. Diese erklären, wie man ein Wort oder einen Terminus korrekt verwendet kann. (Svensén 1987, 202–204.) Definitionen sind auch ein wichtiger Teil der Wörterbuchartikel, weil sie beschreiben, was ein Wort oder Terminus eigentlich bedeutet (Svensén 1987, 202–203).

Die Wörterbücher werden auch kategorisiert. Die Wörterbücher können zum Beispiel einsprachig, zweisprachig oder mehrsprachig sein und sie können auch verschiedene Größen haben. Heutzutage gibt es viele Online-Wörterbücher, aber es gibt auch Wörterbücher in Papierform. (Atkins/Rundell 2008, 24–25.) Wörterbücher können fachsprachlich oder allgemeinsprachlich sein und können auch einen Aspekt der Sprache betonen, wie Redewendungswörterbücher oder diachronische und synchronische Wörterbücher. (Atkins/Rundell 2008, 24–25.) Die Benutzer der Wörterbücher können verschieden sein. Die Zielgruppe können zum Beispiel Kinder oder Erwachsene oder Muttersprachler oder Lerner sein. (Svensén 2005, 19–20.)

3 Material und Methode

Das Material in dieser Untersuchung besteht aus fünf wirtschaftlichen und finnischsprachigen Termini: *tase*, *rakennerahasto*, *ostovelka*, *pääomailaina* und *vieras pääoma*. Diese Termini werden aus dem Jahresabschluss 2020 von Business Finland genommen. Dieser Text ist gewählt, weil es ein wirtschaftlicher Text ist, der viel wirtschaftliche Terminologie enthält und außerdem werden Jahresabschlüsse häufig übersetzt, so dass es möglich ist, einen solchen Text als Übersetzungsauftrag zu haben. Es ist auch vorstellbar, dass diese Texte auf Deutsch übersetzt. Business Finland arbeitet in Finnland sowie in Deutschland, deswegen ist es ein passender Text für diese Forschung.

Material sind auch ausgewählte Wörterbücher, Terminologiedatenbanken und Wikipedia. Es gibt beide einsprachige und zweisprachige Wörterbücher und möglichst verschiedene, damit es möglich ist einen besseren Überblick zu bekommen. Die einsprachigen deutschen Wörterbücher sind Duden und DWDS (digitales Wörterbuch der deutschen Sprache). Beide sind als Online-Version verfügbar. Die zweisprachigen Wörterbücher sind MOT Saksa, Glosbe und Linguee. Glosbe und Linguee sind auch online Wörterbücher, die Ähnlichkeit mit einem

Textkorpora haben. Es gibt Beispiele aus zuverlässigen Quellen und es ist möglich zu sehen, wie ein Terminus richtig in verschiedenen Kontexten verwendet wird. MOT Saksa ist ein Finnisch-Deutsch-Finnisch Wörterbuch, das sich auf grammatische Information und Äquivalente konzentriert.

Terminologiedatenbanken in dieser Untersuchung sind MOT Saksan tekniikka ja kauppa, IATE, TEPA-termipankki und Taloussanasto. IATE ist eine europäische Terminologiedatenbank, die Übersetzern und Dolmetschern hilft, die in der Europäischen Union arbeiten. TEPA-termipankki ist eine finnische Terminologiedatenbank und sie beinhaltet Terminologie für viele verschiedene Sprache. Taloussanasto ist ein Wortschatz für wirtschaftliche Sprache und es gibt Äquivalente in fünf Sprachen. Es ist in Papierversion verfügbar und wurde im Jahr 1998 gedruckt. Es ist die älteste Informationsquelle in diesem Untersuchungsmaterial und die einzige, die in Papierversion ist.

Am Anfang der Analyse wurden fünf wirtschaftliche Termini gewählt aus dem Business Finland Jahresabschluss (2020). Alle Termini kommen mehr als einmal im Text vor und sie alle sind auch Substantive. Es ist leichter die Termini und Informationsquellen zu betrachten, wenn alle Termini zur selben Wortklasse gehören.

Dann wurden alle Termini und Wörterbücher, Terminologiedatenbanken und Enzyklopädie in Excel markiert, damit die Analyse möglichst systematisch und exakt ist. Mit Hilfe dieser Tabelle wurde betrachtet, in welchen Informationsquellen es terminologischen Informationen gibt. Es wurden auch Kommentare über ungewöhnliche Bemerkungen erfasst. Am Ende wurde aufgeschrieben, wie Übersetzer und Dolmetscher diese Information in ihrer Arbeit nutzen können.

Die Analyse basiert auf der TaaS-Untersuchung (2014). Die TaaS-Untersuchung ist ein Projekt der Europäischen Union und Ausschuss des Rates der Europäischen Union. Es ermöglicht, dass Übersetzer und Dolmetscher viele terminologische Informationen leicht erreichbar haben und dass die Information zugänglich für alle Übersetzer und Dolmetscher ist. Das TaaS-projekt hat typische Fehler mit Termini untersucht als auch die Frage, was für Information die Übersetzer und Dolmetscher brauchen. Auch wird die Rolle der Terminologearbeit untersucht. Es ist logisch, das TaaS-Projekt und dessen Ergebnisse in dieser Untersuchung zu benutzen, denn die Zielgruppe beider Untersuchungen ist ähnlich.

In TaaS-Untersuchung (2014) wurde herausgefunden, dass die Übersetzer und Dolmetscher meist zielsprachliche Äquivalente (74,6 %) und ausgangssprachliche Definitionen (65,8 %) suchen, wenn sie terminologische Information brauchen. Auch werden zielsprachige Definitionen (51,9 %) gesucht. Weniger werden Information über den Kontext der Termini (48,3 %) und Information über Stil und Register der Termini (24 %) gesucht. Die Übersetzer und Dolmetscher suchen auch grammatische Information (23,5 %) und Information über die Verwendung der Terminus (21,7 %). Am wenigsten werden Bilder (19,6 %) und Kollokationen (17,6 %) gesucht.

Die Untersuchungsmethode ist die Inhaltsanalyse und das bedeutet, dass verschiedene Elemente in Text gemerkt werden und diese Elemente dann kategorisiert werden (Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja 2021). Das Ziel ist es, eine schriftliche Beschreibung von Phänomenen und Sachen durch Kategorisierung zu schaffen. Diese Untersuchungsmethode basiert nicht auf einer theoretisch-methodologischen Herangehensweise, daher gibt es nicht nur eine richtige Art und Weise, die Analyse zu machen.

4 Terminologische Information in verschiedenen Informationsquellen

In allen Wörterbüchern, Terminologiedatenbanken und Wikipedia wurden die wirtschaftlichen Termini gefunden, aber nur Glosbe, Linguee, IATE und TEPA-termipankki enthalten alle fünf Termini. In allen anderen Informationsquellen fehlten 1–2 Termini. Überraschend war, dass es sehr viele wirtschaftliche Termini nicht nur in Terminologiedatenbanken sondern auch in allgemeinsprachlichen Wörterbüchern gab.

In TaaS-Untersuchung (2014) wird es festgestellt, dass die Übersetzer und Dolmetscher meist die zielsprachlichen Äquivalente suchen. In den zweisprachigen Wörterbüchern und in Wikipedia gab es die Äquivalente. Die Terminologiedatenbanken boten mehr alternative Äquivalente an und beschrieben auch die Unterschiede zwischen verschiedenen Äquivalenten. Die deutschsprachigen Wörterbücher boten natürlich keine Äquivalente an. Linguee Wörterbuch zum Beispiel bot Äquivalente an, die in Beispielsätzen waren. Die Übersetzer und Dolmetscher können leicht mit Hilfe dieser Informationsquellen richtige und passende Äquivalente finden. Die größte Schwierigkeit ist, dass nicht in allen Wörterbüchern, Terminologiedatenbanken und Wikipedia verschiedene zielsprachige Äquivalente

unterschieden werden. Dadurch ist es schwierig für Übersetzer oder Dolmetscher herauszufinden, welche Äquivalente in welchen Kontext benutzt werden müssen.

TaaS-Untersuchung besagt, dass die Übersetzer und Dolmetscher auch Definitionen in der Zielsprache und Ausgangssprache suchen. In MOT Saksa, MOT Saksan tekniikka ja kauppa und Linguee Wörterbüchern gab es keine Definitionen. Alle andere Informationsquellen enthielten kürzere oder längere Definitionen. Die Wörterbücher MOT Saksa, MOT Saksan tekniikka ja kauppa und Linguee sind alle allgemeinsprachlich und deswegen enthielten sie keine genaue terminologische Information. Wikipedia hatte die längsten Definitionen, denn es ist eine Enzyklopädie. Der ganze Artikel ist irgendwie eine Definition. Auch Taloussanasto enthielt genaue Definitionen, aber wirtschaftliche Definitionen können sich sehr schnell verändern und deswegen ist Taloussanasto nicht die zuverlässigste Quelle.

Die Übersetzer und Dolmetscher können meist TEPA-termipankki und IATE benutzen, denn diese enthalten zuverlässige Definitionen. In deren Wörterbuchartikeln wird gesagt, wie zuverlässig die Information ist und woher diese Information kommt. Beide Terminologiedatenbanken verwenden zuverlässige Quellen, zum Beispiel die europäische Rechtdatenbank.

Die Übersetzer und Dolmetscher suchen auch Information über den Kontext (TaaS 2014). Die häufigsten Informationen über Kontext in den analysierten Informationsquellen waren das Fachgebiet, in dem man diesen Terminus verwendet. Auch die Kollokationen waren Kontextinformation in Wörterbüchern, Terminologiedatenbanken und Wikipedia. Zum Beispiel im Duden und im DWDS Wörterbuch wurde immer gesagt, in welchem Fachgebiet ein Terminus angewendet wird. In beiden wurden auch Informationsquellen Kollokationen gelistet. In Linguee und Glosbe Wörterbüchern gibt es viel Kontextinformation. Es gibt viele Beispielsätze, wie ein bestimmter Terminus verwendet wird. Mit Hilfe dieser Beispiele kann man sehen, wie der Terminus in verschiedenen Kontexten und zusammen mit welchen Worten verwendet wird.

Die Übersetzer und Dolmetscher brauchen diese Kontextinformation, damit sie den richtigen Terminus für eine Übersetzung oder ein Gespräch wählen können. So können sie kontrollieren, in welchem Fachgebiet ein bestimmter Terminus normalerweise angewendet wird. Wenn ein Terminus fremd für Übersetzer oder Dolmetscher ist, können die Übersetzer und Dolmetscher diese Beispielsätze benutzen.

Darüber hinaus gehören der Stil und das Register zu den Informationen, die Übersetzer und Dolmetscher im Zusammenhang mit Termini brauchen. Es ist wichtig, damit ein passender Terminus gewählt wird und er richtig verwendet wird. Nur in zwei Informationsquellen gab es Information über Stil und Register. In IATE wurde angemerkt, dass für den Terminus *Strukturfonds* eine alte und neue Äquivalente gibt und das die neue verwendet werden muss. Die Synonyme geben auch Informationen über Stil und Register. Die Wahl aus den Synonymen ist wichtig, denn Äquivalente haben stilistische Unterschiede. Duden und DWDS Wörterbücher zeigten die Synonyme in Wörterbuchartikeln. Es gab auch Erklärungen, wie sich verschiedene Synonyme unterschieden.

Es gab nur wenig Information über Stil und Register in Wörterbüchern, Terminologiedatenbanken und Wikipedia. Die Betonung ist in einsprachigen oder zweisprachigen Wörterbüchern mit Definitionen und Äquivalenten, denn diese Information wird am häufigsten gebraucht. Aber Informationen über den Stil sind auch wichtig, damit die Übersetzer und Dolmetscher Übersetzungsfehler vermeiden können. Vielleicht wird in Zukunft mehr auf Stil und Register geachtet, wenn Wörterbücher ausgearbeitet werden. Aber nicht alle Informationen in Wörterbüchern können beschrieben werden, auch wenn ein Wörterbuch online verfügbar ist. Sonst werden die Wörterbuchartikeln unklar und unlesbar.

Grammatische Information nach TaaS-untersuchung ist das, was die Übersetzer und Dolmetscher brauchen. Die Informationsquellen in dieser Untersuchung hatten nur wenig Grammatik. Normalerweise gibt es grammatische Information in allgemeinsprachlichen Wörterbüchern, denn die Zielgruppe sind meist Lerner, die Grammatik brauchen. In Terminologiedatenbanken gibt es normalerweise keine Grammatik, denn der Schwerpunkt liegt in den Äquivalenten und Definitionen. Auch sind Fachleute die Zielgruppe, nicht Lernende. Es gibt auch getrennte Grammatikbücher und Internetseiten, falls grammatische Information gebraucht wird.

Wikipedia, Linguee und IATE zeigten keine grammatische Information, da Wikipedia eine Enzyklopädie, Linguee ein korpusbasiertes Wörterbuch und IATE eine Terminologiedatenbank mit Schwerpunkt auf Definitionen und Äquivalenten ist. Andere Informationsquellen erklärten welches grammatische Geschlecht der Terminus hat, was die Pluralform ist und wie man den Terminus konjugiert. In Glosbe Wörterbuch gab es auch eine Tabelle, wo die Benutzer verschiedene Kasusformen wie den Akkusativ, Dativ und Genitiv sehen können.

Die Erwähnung des grammatischen Geschlechts mit allen Termini ist wichtig in Wörterbuchartikeln, da es im Deutschen keine Regel dafür gibt. Bei fremden Fachgebieten oder Termini können sich Übersetzer oder Dolmetscher sonst nicht sicher sein, was der richtige Artikel ist. Es ist auch wichtig, dass die Übersetzer und Dolmetscher die Möglichkeit haben, die Pluralform oder Konjugation zu kontrollieren, wenn sie unsicher sind.

Nur eine Informationsquelle, Wikipedia, hatte Bilder in den Artikeln. Normalerweise gibt es in allgemeinen Wörterbüchern keinen Raum für Bilder. Bilder sind häufig in Terminologiedatenbanken und Enzyklopädie Artikeln. Mit Bildern werden zum Beispiel im Fachgebiet Technik verschiedene Komponenten der Maschine gezeigt, weil es schwierig ist diese in Definitionen zu erklären. Auch mit komplizierten Termini werden Bilder in Wörterbüchern und Terminologiedatenbanken genutzt.

Im Duden, DWDS und IATE gab es verschiedene Kollokationen aufgelistet. Duden und DWDS hatten viele Verben und Adjektive gelistet, die mit einem bestimmten Terminus verwendet werden. Kollokationen sind hilfreich für Übersetzer und Dolmetscher, wenn ein Fachgebiet unbekannt ist und man nicht weiß, welches Verb zum Beispiel mit einem Terminus verwendet wird. Andererseits sind Übersetzer und Dolmetscher Professioneller, die wahrscheinlich die meisten Kollokationen kennen.

5 Schlussfolgerungen

Das Ziel dieser Untersuchung war herauszufinden, ob es wissenschaftliche Termini in ausgewählten Informationsquellen gibt, und welche terminologische Information geben diese verschiedenen Informationsquellen. Material dieser Untersuchung war 5 wirtschaftliche Termini von einem Jahresabschluss von Business Finland, und ausgewählte Wörterbücher, Terminologiedatenbanken und Wikipedia. Die TaaS- Untersuchung (2014) wurde als Hilfsmittel zur Kategorisierung verwendet.

Nicht alle Termini wurden in den betrachteten Wörterbüchern, Terminologiedatenbanken und der Enzyklopädie gefunden. Deswegen ist es wichtig, dass Übersetzer und Dolmetscher mehr als nur eine Informationsquelle gleichzeitig verwenden, wenn Informationen über Termini gesucht werden. Wichtig ist auch zu wissen, wie verschiedenen Wörterbüchern und Terminologiedatenbanken funktionieren und welche Information diese enthalten. Auf diese Weise werden bestimmte Informationen leichter gefunden. Zum Beispiel wenn terminologische

Information über den Kontext gebraucht wird, sind Linguee und DWDS die besten Quellen. Wenn terminologische Information über Definitionen gebraucht wird, sind Wikipedia oder Duden die besten Alternative.

Überraschend war, dass allgemeinsprachliche Wörterbücher so viele Termini enthalten. Normalerweise enthalten allgemeinsprachliche Wörterbücher nur einen Grundwortschatz und Terminologiedatenbanken und spezifische Wortschätze enthalten Termini der verschiedenen Fachgebiete. Heutzutage werden viele Termini auch im Alltagsleben jeden Tag verwendet und wegen der Medien, sind viele Termini auch in die Allgemeinsprache gekommen. Die Wirtschaft ist auch eines der größten Fachgebiete neben Medizin und Technik und darum gibt es Termini auch in allgemeinsprachlichen Wörterbüchern.

Die Untersuchungsergebnisse korrelieren mit TaaS-Untersuchung, weil nach TaaS (2014) die Übersetzer und Dolmetscher meist zielsprachliche Äquivalente und Definitionen suchen, wenn sie terminologische Information suchen. Die Informationsquellen in dieser Untersuchung bieten am meisten die zielsprachliche Äquivalente und Definitionen an. Diese Ergebnisse zeigen, dass die verschiedenen Informationsquellen bereits die Information enthalten, die die Übersetzer und Dolmetscher brauchen. Jedoch könnten die Informationsquellen in der Zukunft noch weiterentwickelt werden, zum Beispiel brauchen die Übersetzer und Dolmetscher auch Stil- und Registerinformationen der Termini und diese Information gibt es nicht so häufig in Wörterbüchern, Terminologiedatenbanken und in Wikipedia.

Es ist wichtig dieses Thema auch in Zukunft zu untersuchen, denn das Thema verändert sich in seiner Form sehr schnell. Auch die Informationsquellen entwickeln sich schnell und die ganze Zeit werden neue und bessere Terminologiedatenbanken, Übersetzungsprogramme und Wörterbücher geschaffen. Auch Termini besonders im Fachgebiet Wirtschaft entwickeln sich sehr schnell und es kommen neue Termini in die Fachsprache.

In der Zukunft kann das Thema terminologische Information in Wörterbüchern, Terminologiedatenbanken und Enzyklopädien anders untersucht werden. Was untersucht werden kann, ist ob die Übersetzer und Dolmetscher andere Informationsquellen als Wörterbücher, Terminologiedatenbanken und Enzyklopädien verwenden. Auch können andere Fachgebiete untersucht werden, zum Beispiel Medizin und Technik, weil sie die größten Fachgebiete sind (TaaS 2014, 10).